

गाय, गामडुं, लीमडो...

लारतना चारित्र, समृद्धि,
त्रीञ्च पेढीना निर्दोष हास्य माटे

डो. अशोड शाह

પ્રસ્તાવના

ભારત ભ્રમણ દરમ્યાન એક સતત હૃદયને સ્પર્શતી બાબત હોય તો ખેડૂત સમાજની પડતી કે ખૂબજ - ધીમી ગતિએ પ્રગતિ. ગ્રામ્ય પ્રજા અને ખેડૂતો પોતાના ખમીર સાથે સાથે આત્મવિશ્વાસ ગુમાવતા જાય છે. આઝાદીથી આજ પર્યંત સરકારની ફક્ત મતલક્ષી, સ્વાર્થી નીતિ-રીતિને કારણે દેશની સર્વાંગી પ્રગતિ રૂંધાઈ રહી છે, ખેડૂતોનો વિકાસ રૂંધાઈ રહ્યો છે, દેશ વહુંચાઈ રહ્યો છે, પાંગળો બની રહ્યો છે.

આ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર આવવાના કેટલાક અસરકારક ઉપાયોમાંથી એક ઉપાય એટલે “એગ્રોફોરેસ્ટ્રી”-ખેતીના સાથે સાથે ખેતી લક્ષી, આવક લક્ષી વૃક્ષોનો ઉછેર અને પશુપાલન. ઔદ્યોગિક પ્રગતિની સાથે સાથે, એજ કે તેનાથી વધુ ગતિએ કૃષીની પ્રગતિ એટલીજ અનિવાર્ય છે. બંને સમાંતર ગતિએ તો ચાલવા જ જોઈએ. બાયોડાયવર્સિટી, બાયોટેકનોલોજી અને બુદ્ધિબળથી ભારત દુનિયાના શ્રેષ્ઠ દેશોમાં સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકશે કે શ્રેષ્ઠતમ બની શકશે. “પ્રથમ દેશ, બીજો સમાજ અને ત્રીજો હું” - એ વિચારધારા આપણો ધર્મ અને તો ભારત દેશ ફક્ત બેજ વર્ષમાં શ્રેષ્ઠ થઈ શકે, ટકાઉ ખેતીનો માર્ગ ખૂલે.

ખેતીનું એક અનિવાર્ય અને ઉપયોગી અંગ એટલે પશુપાલન અને તેમાં પણ દેશી ગાયોનું પાલન-પોષણ અને વ્યાપ. ગૌસેવા આયોગનું એક અંગ બન્યા પછી આમા વધુ ઊંડા ઊતરી ગૌ લક્ષી કાર્ય પણ કરી રહ્યો છું. આપણે હંમેશા ગૌ પાલન, ગોચર માટે હાથ લંબાવીએ છીએ, ખરેખર તો, જો ગૌ પાલન અને ગોચરનો યોગ્ય ઉપયોગ એગ્રોફોરેસ્ટ્રી તથા બીજા ઉત્પાદનો અને યોગ્ય માવજત કરવામાં આવે, મૂલ્યવૃદ્ધિ કરવામાં આવે તો શ્રેષ્ઠ આવકનું કેન્દ્ર બની શકે.

ગુજરાતનું ગૌસેવા આયોગ, ડૉ. વલ્લભભાઈ કથેરીયાની અધ્યક્ષતા નીચે આગવું કામ કરી પંથ ચીંધી રહ્યું છે. શ્રેષ્ઠતમ શીખવું જ રહ્યું, અપનાવવું જ રહ્યું. ગૌસેવા આયોગની વિવિધ પથદર્શક યોજનાઓનું અણીશુદ્ધ પ્રમાણિકતાથી લાભ લઈ ભારતીય ગાયને કુટુંબનું સભ્યપદ આપી સુખ સમૃદ્ધિને આમંત્રણ અને દુઃખ-દર્દને વિદાય આપવી રહી.

આ પુસ્તિકામાં સેન્દ્રિય ખેતી, એગ્રોફોરેસ્ટ્રી, છાણ, ગૌમૂત્ર અને શીંગડાનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું છે. સાથે સાથે દેશ ઉત્થાનના સરળ માર્ગો પણ બતાવ્યા છે. આશા રાખું છું કે યોગ્ય રીતે, ગહનતા સાથે સમજી, અમલમાં મુકશો. મારી ભૂલ થતી હોય કે લાગણી દુભાતી હોય તો માફ કરશો..... ગાય, ગામડું અને લીમડો (પ્રતિક રૂપે) ભારતના ચારિત્ર અને સમૃદ્ધિ માટે અને ત્રીજી પેઢીના નિર્દોષ હાસ્ય માટે... સમજીએ, અમલમાં મુકીએ, ગૌ-વધ બંધ કરાવીએ.

આ પુસ્તિકા પ્રસિદ્ધ કરવામાં શ્રી મુલજીભાઈ લાલજીભાઈ પીંડોડીયા, પ્રમુખશ્રી - સ્વ. લાલજીરૂડા પીંડોડીયા ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, કુંડલપુર, ભૂજ, કચ્છનું પ્રોત્સાહન પ્રેરણારૂપ રહ્યું.

ડૉ. અશોક શાહ

જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪

વિશ્વસ્તરે સેન્દ્રિય ખેતી, બજાર, પડકાર...

ખેડૂતોને અને દેશને સોનેરી તક...

કુદરતી ખેતીનું મહત્ત્વ ખૂબજ વધી રહ્યું છે. ૨૦૦૭ના પ્રમાણિત આંકડા પ્રમાણે વિશ્વમાં ૩૨.૨ મિલીયન હેક્ટર્સમાં સેન્દ્રિય ખેતી થઈ રહી છે. ૧૪૧ દેશોમાં આ ખેતી થઈ રહી છે, જેમાંથી ૬૮ ટકા દેશો પાસે ૧ ટકાથી ઓછી સેન્દ્રિય ખેતી છે. ૧/૩ ભાગ સેન્દ્રિય ખેતી વિકાસશીલ દેશોમાં છે. ૧.૨ મિલીયન ખેડૂતો આ ખેતી સાથે સંકળાયેલા છે.

૧૯૯૯ થી સેન્દ્રિય ઉત્પાદનોની જરૂરીયાત ૨૦ ટકાના દરે વધીને ૨૦૦૭માં ૪૬ બિલીયન અમેરિકન ડોલર થયું છે. મુખ્યત્ત્વે માંગ અમેરિકા (૪૩%) અને યુરોપ (૫૪%) સાથે અગ્રેસર છે.

અમેરિકામાં સેન્દ્રિય બજાર ૨૦૦૮ માં આર્થિક મંદી હોવા છતાં પણ ૧૭.૧ ટકાના દરે વધ્યું. ૨૪.૬ બિલીયન ડોલર વેચાણમાં મુખ્યત્ત્વે જરૂરીયાત અનાજ, ફળ ફળાદિ, પીણાં, પૂરક આહાર, વ્યક્તિગત સ્વાસ્થ્ય આહાર, પ્રાણીઓનો ખોરાક, ફૂલ તથા રેસાવાળા ઉત્પાદનોનો સમાવેશ થાય છે.

યુરોપમાં સેન્દ્રિય બજાર ૧૮ બિલીયન યુરો કરતાં વધુ છે. સેન્દ્રિય ઉત્પાદનોમાં સૌથી વધુ વેચાણ ધરાવતા દેશોમાં જર્મની, યુ.કે., ફ્રાન્સ, ઈટાલી, સ્વીસ, ઓસ્ટ્રીયા, સ્પેન, ડેનમાર્ક, નેધરલેન્ડ વિ. છે. જર્મની યુરોપમાં સૌથી મોટું રીટેલ માર્કેટ છે, જેમાં ૫૦% ઉત્પાદનો રીટેલર્સ મારફતે વેચાય છે, ખાસ કરીને શાકભાજી, ફળફળાદિ, દૂધ, બ્રેડ વિ.નો સમાવેશ થાય છે.

એશિયા પેસિફિક દેશોમાં સેન્દ્રિય વિસ્તાર ૨.૯ મિલીયન હેક્ટર્સ છે. એશિયામાં મુખ્યત્ત્વે ચીન અને ભારત છે. પેસિફિક દેશો ફીજી, ઓસ્ટ્રેલિયા, ન્યુઝીલેન્ડ વિ. છે. ૨૦૦૮ માં આ વિસ્તારમાં વેચાણ ૬૦૩.૯ મિલીયન અમેરીકી ડોલર રહ્યું.

આમ, વિશ્વસ્તરે સેન્દ્રિય ખેતી ૨૦% ના દરે વધી રહી છે, જેની સામે કેમીકલ ખેતી કે ઉત્પાદનોની જરૂરીયાત ૨% ના દરે વધી રહી છે. ગુજરાત માટે ખાસ કરી સેન્દ્રિય કેરી, આંબળા, ચીકુ, કેળા, પપૈયા, કપાસ, ડાંગર, ઘઉં, મગફળી, શાકભાજી વિ. અગ્રસ્થાને રહી શકે એમ છે. સાથે સાથે ફૂલો પણ. આયુર્વેદિક વનસ્પતિને આંતરપાક કે શેઢા પરના પાક તરીકે વિશેષ ધ્યાન આપવાથી અકલ્પનીય લાભ થશે. ઘરના બગીચા અને અગાસી પર પણ સ્થાન આપવું રહ્યું.

વિશ્વસ્તરે આયુર્વેદિક દવાઓ તથા કાચા માલની જરૂરીયાત પણ ખૂબજ ઝડપે વધી રહી છે. રોજીંદી ખેતી સાથે પૂરક ખેતીમાં કે પડતર જમીનમાં ઔષધિય વનસ્પતિનું વાવેતર ઝડપી આર્થિક

પ્રગતિના પંથે મૂકશે. ખાસ કરીને જંગલના પછાત તથા ગામડાઓમાં આનું શિક્ષણ, પ્રચાર, ભારતની શ્રેષ્ઠ પ્રગતિ કરાવશે. આ વનસ્પતિઓ આયુર્વેદ, યુનાની, સિધા, યોગા, નિસર્ગ ઉપચાર, હોમિઓપેથીક, તિબેટીયન તથા ઘરગથ્થુ ઉપચારમાં વપરાય છે. ભારતમાં આ સારવાર પદ્ધતિઓ ધરાવતી (૨૦૦૭)

૩,૩૬૦	હોસ્પિટલો
૨૧,૭૬૯	દવાખાના
૭,૨૫,૫૬૮	ડોક્ટર્સ
૪૮૫	કોલેજ
૯,૧૯૭	કારખાના છે.

મુખ્યત્વે જરૂરીયાત વનસ્પતિ, ઉકાળા, પાઉડરની છે. ૨૦૦૮-૦૯ દરમ્યાન ભારતે ૩૩૫.૬ મિલીયન ડોલરની નિકાશ કરી. આની જરૂરિયાત ૩૦ ટકાની ગતિએ વધી રહી છે. ભારતે હવે તૈયાર દવાઓનું શ્રેષ્ઠતમ ઉત્પાદન કરી બીજો ૨૫-૩૦ ટકા વધારો કરવો જોઈએ. ગ્રામ્યલક્ષી વિકાસ ખૂબજ ઝડપથી થશે. આનું મુખ્યત્વે બજાર હાલમાં રશિયા, યુક્રેન, નેપાળ, યુ.એસ.એ., યુ.કે., ફ્રાન્સ, જર્મની વગેરે છે. આપણે દુનિયાના કુલ બજારમાંથી ૩૦ ટકા હિસ્સો લઈ શકીએ એમ છે. પરંતુ શિક્ષણ, ધગશ, ગુણવત્તા તથા નિયમિતતાનો અભાવ તેમજ રાજકીય કાર્યદક્ષતાનો અભાવ અને આળસને કારણે આપણે ૧ ટકા (એક ટકા)થી ઓછો લાભ લઈ રહ્યા છીએ.

- ૨૦૫૦ ની સાલ સુધીમાં ઔષધિય આહારની જરૂરિયાત ૫ ટ્રીલીયન ડોલર થશે.
- પૂરક આહાર, ઔષધિય આહારની અમેરિકામાં જ જરૂરિયાત ૨૫૦ બિલીયન ડોલર સુધી જઈ શકે છે.
- ભારતના ન્યુટ્રાસ્યુટીકલ માર્કેટ ઉત્પાદન ૨૭૦ મિલીયન ડોલર રહેશે, જે ૧૮ ટકાનો વાર્ષિક વધારો બતાવે છે.

ભારતમાં ૪૫,૦૦૦ જાતની વનસ્પતિ થાય છે. તેમાંથી ૧૫,૦૦૦-૨૦,૦૦૦ વનસ્પતિ ખૂબજ સારી ઔષધિય ગુણવત્તા ધરાવે છે. હાલમાં ૭,૦૦૦ થી ૭,૫૦૦ વનસ્પતિઓ ઘરગથ્થુ ઉપયોગમાં લેવાય છે. ભારતમાં વનસ્પતિ આધારીત દવાઓનું ઉત્પાદન ૨૦૧૦ માં ૫,૫૦૦ કરોડ રૂપિયાનું હતું.

ભારતે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે આવવા માટે વિશ્વના ધારાધોરણ જાળવવા પડશે. જેમાં વિજ્ઞાન, અર્થશાસ્ત્રી, સારી ઉત્પાદન વ્યવસ્થા, આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરની ઉત્પાદન તથા ગુણવત્તા ક્ષમતા જાળવી

વિશ્વ સ્તરે અજોડ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

૫૨ (બાવન) બિલીયન યુરો ઉપર આપણું લક્ષ્ય હોવું જોઈએ, મને સમજી શકો છો ? ગુજરાત ખેતી ક્ષેત્રે શ્રેષ્ઠ પ્રગતિ કરી રહ્યું છે. સેન્દ્રિય ખેતી તથા સાથે સાથે આયુર્વેદિક ખેતીમાં પણ ઝડપથી આગળ વધે... તે કૃષિ મહોત્સવને વધુ સાર્થક બનાવી દેશ માટે પથદર્શક બની આવતા ૩-૫ વર્ષમાં ઈઝરાયલને બદલે દુનિયા વર્ષ દરમિયાન ગુજરાતની ખેતી જોવા આવે અને ગુજરાતની રાહે ખેતે ક્ષેત્રે ભારત સર્વશ્રેષ્ઠ અને તેજ સ્વપ્ન-લક્ષ્ય હોવું જોઈએ.

નોંધ : ૧ મિલીયન = ૧૦ લાખ
 ૧ બિલીયન = ૧૦૦ કરોડ

**આયુર્વેદિક વનસ્પતિ સેન્દ્રિય ખેતીથી જ કરવી અનિવાર્ય છે.
મૂલ્યવૃદ્ધિતાને ખેતીવાડીનું અંગ બનાવવું રહ્યું.**

**આંખની રોશની ટકાવવા માટે જુદી જુદી ભાજી તથા
ગાજરના રસનો ઉપયોગ સવારે તથા બપોરે કરવો.**

**શરદીથી બચવા - રાહત પામવા
એક ઉપવાસ તથા દિવસ દરમિયાન
મધ તથા લીંબુના રસનો ઉપયોગ કરો.**

એગ્રોફોરેસ્ટ્રી - એક અનિવાર્યતા

આઝાદી વખતે ભારતનો જંગલ વિસ્તાર ૩૩% હતો, ૬૬ વર્ષ પછી તે ૧૦% જેટલો રહ્યો છે, અને ગાઢ જંગલ તો એ ૧૦% ના ૪% જ રહ્યા છે. મનુષ્ય સહીત અન્ય પ્રાણીઓને યોગ્ય પર્યાવરણમાં જીવવા માટે ૩૦% જંગલ અનિવાર્ય છે.

વનસ્પતિનું મહત્વ સમજાવતા શાસ્ત્રના ત્રણ શ્લોકો પર્યાપ્ત છે.

- * એક દિવસનું સુખ જોઈતું હોય તો ભૂંડ મારો, સાત દિવસનું સુખ જોઈતો હોય તો લગ્ન કરો, અને જીંદગીભરનું સુખ જોઈતું હોય તો ઘર આંગણે બગીચો કરો.
- * વનસ્પતિની શ્રેષ્ઠ વ્યાખ્યા પણ આપણા શાસ્ત્રોએ આપતા જણાવ્યું છે કે, “તુરંત હનેત્ આપદમ્ ઈતિ તદુ” (મનુષ્યની દરેક આપદાઓ જે તુરંત જ દૂર કરે તે વૃક્ષ/તદુ)
- * વનસ્પતિની ઉપયોગીતા બતાવતા જણાવ્યું કે, “અમંત્રમ્ અક્ષરમ્ નાસ્તિ નાસ્તિ મૂલમ્ નૌષધમ્” (એવો કોઈ અક્ષર નથી જેનાથી મંત્ર ન બન્યો હોય, એવું કોઈ મૂળ (વનસ્પતિ) નથી જેના ઔષધિય ઉપયોગો ન હોય).
- * વનસ્પતિ આપણને સહઅસ્તિત્વના મહત્વ સાથે સાથે ધર્મ અને જવાબદારીઓનું જ્ઞાન આપે છે, ભાન કરાવે છે. માણસના ગર્ભધારણથી મૃત્યુ સુધી જો કોઈ શ્રેષ્ઠ મિત્ર હોય તો તે વૃક્ષ છે. મિત્ર એટલે જે તમારી જાણ સાથે, અજાણતા સતત તમારું સારું ઈચ્છે, તમારા માટે કાર્યરત રહે... મનુષ્યની આર્થિક, સાંસ્કૃતિક, આધ્યાત્મિક પ્રગતિનું વૃક્ષ કેન્દ્ર બિંદુ છે. પર્યાવરણની શ્રેષ્ઠ જાળવણી વૃક્ષો કરે છે. કાર્બનડાયોક્સાઈડ - અંગાર વાયુ - લઈ પ્રાણ વાયુ આપે છે. કુદરતનું શ્રેષ્ઠ શુદ્ધિકરણનું કારખાનું છે.
- * વૃક્ષનું દરેક પાન પ્રાણવાયુથી ધબકતું એક ફેફસું છે. વનસ્પતિના પાનના ૧ ચો.મી.મી. જેટલા ભાગમાંથી ૨૪ કલાક દરમ્યાન ૧ ગ્રામ પ્રાણવાયુ પ્રાપ્ત થાય છે. સામાન્ય સંજોગોમાં એક પુખ્ત વયના લીલા વૃક્ષમાંથી ૭૦ માણસોના પ્રાણવાયુની જરૂરિયાત પૂરી થાય છે.
- * ૫૦૦૦ મીટરની વૃક્ષોની શ્રુંખલા ફેક્ટરીમાંથી નીકળતા ૭૦% સલ્ફર ડાયોક્સાઈડ અને ૬૭% નાઈટ્રોજન ઓક્સાઈડ પોતાનામાં સમાવી પ્રાણવાયુ આપે છે.
- * આપણે ૪૦૦ કિ.ગ્રા. અંગારવાયુ બહાર કાઢીએ છીએ તેની સામે એક વૃક્ષ ૧૭૦૦ કિ.ગ્રા. પ્રાણવાયુ આપે છે.
- * સૌથી વધુ પ્રદુષણ મોટરકાર - વાહનો કરે છે. ૨૦ મોટરકારનું પ્રદુષણ દૂર કરવા એક હેક્ટર જમીન ઉપરનું વન જોઈએ.

- * બ્રાઝિલના ગાઢ જંગલો વિશ્વના વાતાવરણના ૫૦% ભેજ પૂરો પાડે છે.
- * એક પુખ્તવયનું વૃક્ષ આશરે ૩૦૦ લીટર જેટલું પાણી પ્રસ્વેદથી વાતાવરણમાં ઠાલવે છે.
- * દર ૧ મીટરે રસ્તાની બંને બાજુ વૃક્ષો ઉગાડવામાં આવે તો ઉનાળામાં ૩.૫°C જેટલું ઉષ્ણતામાન ઘટી શકે.
- * પહોળા પાનવાળા વૃક્ષો વરસાદનું આકર્ષણ વધારે છે.
- * વૃક્ષો પોતાની ઊંચાઈના ૮ ઘણા અંતરેથી પવનની ગતિમાં ૫૦-૬૦% ઘટાડો કરે છે. પાણીનું બાષ્પીભવન ઘટે અને પાકને ઢળતો બચાવે.
- * અવાજનું પ્રદુષણ વૃક્ષો ૨૦-૩૦% ઘટાડી શકે છે. ૯૩ ઘનમીટર જેટલી જગ્યામાં ઉગાડેલા ૮ ડેસીબલ જેટલું ધ્વનિ પ્રદુષણ દૂર કરે છે.
- * પૃથ્વી પરના ૬ માસના પ્રાણવાયુના ઉત્પાદન માટે ૩૮ ટ્રીલીયન ડોલર જોઈએ, વૃક્ષો મફત આપે છે. જ્યાં સુધી વનસ્પતિ શ્વાસ લેતી રહેશે ત્યાં સુધી માણસના શ્વાસ ચાલશે.
- * એક મૃત્યુદેહને બાળવા આશરે ૨ વૃક્ષો કપાય છે. (૪૦૦ કિલો લાકડાં) ભારતમાં આશરે ૫ કરોડ વૃક્ષો બાળવામાં વપરાય છે. મૃત્યુદેહને બાળવાથી ૮૦ લાખ ટન કાર્બન ડાયોક્સાઈડ પેદા થાય છે. લાકડાથી બાળવાની પ્રક્રિયા બંધ કરીએ તો ૫૦૦ કરોડની કાર્બન કેડીટ દર વર્ષે મળે. ગેસ કે ઈલેક્ટ્રીસિટી કે સૂર્યશક્તિનો ઉપયોગ સ્મશાનભૂમિમાં વધારવો જોઈએ, જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી રાખનો ઉપયોગ યોગ્ય પ્રમાણમાં ખેતીવાડીમાં જમીનની ફળદ્રુપતા વધારવા તથા રોગ ઘટાડવા કરવો જોઈએ.
- * ભારતમાં જ્યારે ૧૦૦ કાર્બન કેડીટ મળે છે ત્યારે તેમાંથી ૩૯ કાર્બન કેડીટ ગુજરાતને મળે છે.

- વૃક્ષ = વિપ્ર, મૂળ = સંધ્યા, વેદ = શાખા, ધર્મ/કર્મ = પાન
- ૫૦ વર્ષ જૂનું ઝાડ જે સેવા પૂરી પાડે છે તેનું મૂલ્ય ૧૫.૭ લાખ રૂપિયા છે.

(૧૯૮૦-૮૧ ના અભ્યાસ પ્રમાણે)

પ્રાણવાયુ	૫.૦ લાખ રૂપિયા
જમીન ફળદ્રુપતા	૨.૫ લાખ રૂપિયા
પાણી/ભેજ	૩.૦ લાખ રૂપિયા
પશુ / પક્ષી આશ્રય સ્થાન	૨.૫ લાખ રૂપિયા
પ્રોટીન	૦.૨ લાખ રૂપિયા
+ ફળ, ફૂલ, લાડક વિ.વિ.	

શું આપ ફ્લોડ/વૃક્ષો વાવવા માટે કારણો શોધો છો ?

ચાલો થોડાંક બતાવું...

વાસ્તુશાસ્ત્રની દષ્ટિએ ભાંગફોડ વગર સુધારા કરવા છે ?		આપણા સર્વે માટે			ત્રીજી પેઢીના નિર્દોષ હાસ્ય માટે
દિશા	વનસ્પતિ	બાળકો	સ્ત્રીઓ	પુરુષો	ફળફળાદિ, ચણોઠી, માલકાંકણી, કૌચા, ડોડી, ગળો, કાંચકા, મહેંદી, નગોડ, અડદૂસી, વાંસ, બકુલ, ગલગોટા, બારમાસી, આંબળા, ગરમાળો, સીતા-અશોક, સરગવો, ખેર, બહેડા, લીમડો, મહૂડો, અરીઠા, રગતરોહિડો, સાગ, સેવન, સીસમ, ખીજડો, અર્જુન, હરડે, સુખડ, રક્તચંદન, દશમૂલ, બોરસલી વિગેરે
પૂર્વ	વડ	શંખપુખ્પી	કોકમ	અશ્વગંધા	
પશ્ચિમ	પીપળો	ઘોડાવ્રજ	પારિજાત	શતાવરી	
ઉત્તર	પુખ્પવાટિકા	દાભડો	જાસુદ	કલીંગર	
દક્ષિણ	ઉદુમ્બર	બ્રાહ્મી	કુંવાપાકું	બિલી	
ઈશાન	આંબળા				
અગ્નિ	દાડમ				
નૈરૂત્ય	આંબલી				
વાયવ્ય	બિલી				

(સીતા અશોક કોઈપણ દિશા માટે)

ભારત

ભારતની સાચી ઓળખ જ ભારતને સમજશે - આગળ લાવશે.

૧૯૬૩ શ્રી ડૉ. રામ મનોહર લોહિયા....

- * ભારતનો સામાન્ય માણસ દૈનિક ત્રણ આનામાં ગુજરાન ચલાવે છે.
- * ભારતનો ખેત-મજૂર રોજના બાર આના કમાય છે.
- * પ્રાથમિક શિક્ષક રોજના બે રૂપિયા કમાય છે.
- * ભારતના ૨૭ કરોડ લોકો ત્રણ આનામાં ગુજરાન ચલાવે છે. અતિ સુખી ૫૦ લાખ લોકો દેશને પાયમાલ કરે છે.

૨૦૦૮ અર્થશાસ્ત્રી શ્રી અર્જુન સેનગુપ્તા...

- * ભારતમાં ૭૭% જનતા સરેરાશ માથાદીઠ દૈનિક ૨૦ રૂપિયાના ખર્ચમાં ગુજારો કરે છે.
- * ૨૩% સુખી - મધ્યમ વર્ગ અને શ્રીમંત છે.
- * છેલ્લા ૧૦ વર્ષના ઝડપી, અનેકવિધ વિકાસના ફળ ૮૦ કરોડ સુધી પહોંચ્યા નથી. ગરીબ, અરક્ષિત, અશિક્ષિત કે પ્રાથમિક શિક્ષણ વિહોણા/કુપોષણ ભોગવી રહ્યા છે.

- * અસંગઠિત ક્ષેત્રમાં ૩૯ કરોડ રોજગારી મેળવે છે, સંગઠિત ક્ષેત્રમાં ૬ કરોડ રોજગારી મેળવે છે, માત્ર ૩ કરોડ કામથી છે.
- * ૮૩% સંપત્તિ ૧% લોકો પાસે છે.
- * બોટલ્સ પાણી કરતાં આપણા માટીના ઘડા/તાંબાના ગોળામાં પાણી વધુ શુદ્ધ/સાત્ત્વિક રહે છે. આઝાદી પછી ૬૬ દશરોના રાવણ દહન બાદ અનિષ્ટનું દહન થતું નથી, વધ્યું છે. દહન કરનારા જ અનિષ્ટો વધારી રહ્યા છે.

ભારતમાં કુલ કુટુંબ (૨૦૦૫) : ૧,૯૨૦ લાખ (લગભગ ૨,૦૦૦ લાખ)

જેમાં શહેરમાં ૫૩૭ લાખ કુટુંબ, ગામડામાં ૧,૩૮૩ કુટુંબ

ઉર્જા બળતણ માટે	ગામડા (%)	શહેર (%)	કુલ (%)
અનાજના ડુંડવા	૧૩	૨.૧	૧૦
લાકડા	૬૪	૨૨.૭	૫૨.૫
છાણા	૧૨.૮	૨.૧	૮.૮
કોલસા	૧.૧	૪.૬	૨.૧
કેરોસીન	૧.૬	૧૯.૨	૬.૫
રાંધણ ગેસ	૫.૭	૪૮	૧૭.૫
વીજ	૦.૧	૦.૩	૦.૨
બાયોગેસ	૦.૫	૦.૩	૦.૪
અન્ય	૦.૮	૦.૩	૦.૬
રસોઈ નહીં કરનાર	૦.૨	૦.૬	૦.૬

આ એકજ ટેબલ વૃક્ષોના વધુ વાવેતર અને પશુધનની અગત્યતા સમજાવે છે.

ભારતના ખેડૂત અને ગ્રામ્ય પ્રજાના વિકાસ અર્થે... કરવું રહ્યું.

- * દુનિયાના જુદા જુદા દેશોમાં અને ખાસ કરીને વિકસીત દેશોમાં જેટલા જંતુનાશક, રોગનાશક કે ખેતીને લગતાં રસાયણો/ઉત્પાદનો પ્રતિબંધિત છે અને આપણાં દેશમાં દેશદાઝ અને પ્રમાણિકતાના અભાવે આવી ગયા છે તેના પર સત્વર પ્રતિબંધ મૂકવો જોઈએ.
- * ખેડૂતોને તથા લોકોને પાણીના સક્ષમ ઉપયોગ તથા પાણીના યોગ્ય સંગ્રહ તરફ વાળવા જોઈએ. જવાબદારી સમજી ખેડૂત / લોકોએ આનો અમલ કરવો જોઈએ.
- * ખેડૂતોને અને ગ્રામ્ય પ્રજાને મુલ્યવુદ્ધિતા તરફ વાળીને ગ્રામ્ય ઉદ્યોગ વિકસાવવા જોઈએ. ભારતના ૫૮% ખેડૂતો પાસે એક એકર અને ૧૩% ખેડૂતો પાસે ૩ એકરથી ઓછી જમીન છે. આપણા દેશમાં દર વર્ષે ૬૫,૦૦૦ કરોડ રૂપિયાના શાકભાજી, ફળફળાદિ, અન્નનો બગાડ થાય છે, ફેંકી દેવા પડે છે.
- * આપણી પાસે જુદા જુદા ઘાસ, ઔષધિય, રંગ-રસાયણ ધરાવતી વનસ્પતિ, ૪૮ પ્રકારના ફળફળાદિ, ૪૯ પ્રકારના શાકભાજી, અસંખ્ય પ્રકારના ફૂલો વગેરે છે. વિજ્ઞાન છે, વૈજ્ઞાનિકો છે. દુનિયામાં ૧૧% ખેતીલાયક જમીન છે, આપણી પાસે ૫૧% ખેતીલાયક જમીન છે. બધું જ છે પરંતુ પ્રમાણિકતા, દેશદાઝ ધરાવતા નેતાઓ અને લોકોની કમી છે.
- * ખેતી વિષયક, ગ્રામ્ય વિકાસ, ઔદ્યોગિક વિકાસ વિ. નિર્ણયો ફક્ત ને ફક્ત દેશ હિતને ધ્યાનમાં રાખીને જ લેવાં જોઈએ, “પ્રથમ દેશ, બીજો ખેડૂત, ત્રીજો હું..”નો અમલ કરીશું તો દેશ ફક્ત બે વર્ષમાં શ્રેષ્ઠ બની જશે.
- * ગોચર જમીનને દેશનેતા કરતાં વધુ રક્ષણ પ્રાપ્ત થવું જોઈએ. કોઈ કારણસર ગોચર જમીન બીજા ઉપયોગ માટે વાપરવી પડે તો એની અવેજીમાં એટલી જ જમીન અન્ય જગ્યાએ ફાળવવી જોઈએ.

ગૌમૂત્ર, છાણ, શીંગડુ : ખેતરનો ત્રિવેણી સંગમ

ગૌશાળા, ગોચર, પાંજળાપોળ, ગૌ આધારીત ઉત્પાદનો થકી આર્થિક ક્ષમતા

ગુજરાતમાં ૪૫૦ ગૌશાળા, ૭૨ હજાર હેક્ટર ગોચર અને ૨૭૫ જેટલી પાંજળાપોળ છે. આ પવિત્ર સ્થાનોની આજુબાજુ કેટલીક વનસ્પતિ/વૃક્ષો વાવી દઈએ તો મહદઅંશે આર્થિક સદ્ધરતા વધે, ગૌપાલનની અગત્યતા સમજાય, મૂલ્ય વૃદ્ધિતા વધારીએ તો ગૌપાલન વધુ ગતિ પકડે.

સૌપ્રથમ તો ગૌશાળા/પાંજળાપોળની આસપાસ જગ્યાની સગવડ પ્રમાણે કેટલીક વનસ્પતિ અચૂક વાવવી. આમાં પસંદગી જમીન, વિસ્તાર, ભૌગોલિક પરિસ્થિતિ અને માનવીયશક્તિ આધારીત રહેશે.

ગૌશાળા, પાંજળાપોળ અને ગોચરમાં પ્રથમ પસંદગી બે પંચવટીને આપવી, **પ્રથમ પંચવટી રામાયણ ગ્રંથની : વડ, પીપળો, આંબળા, બીલી, સીતા અશોક.** એક જ ૨' x ૨' x ૨' x ૨' ખાડામાં પૂર્વમાં વડ, પશ્ચિમમાં પીપળો, વાયવ્યમાં બીલી, ઈશાનમાં આંબળા અને અશોક ખાડાની કોઈપણ દિશામાં. આજ રીતે **બીજી પંચવટી છે તે વનદુર્ગા દેવીની :** જેમાં ઉપરોક્ત પંચવટીની જેમ જ એક જ ખાડામાં પૂર્વ દિશામાં વડ, પશ્ચિમમાં પીપળો, મધ્ય દક્ષિણમાં ઉદુમ્બર, દક્ષિણ પૂર્વ ભાગમાં શમી અને દક્ષિણના પશ્ચિમ ભાગમાં કેસુડો વાવી દેવો. છુટા છુટા દિશા પ્રમાણે પણ વાવી શકાય.

ગૌશાળા, પાંજળાપોળ અને ગોચરની આસપાસ બોર્ડર ઉપર જમીનથી ઊંચે ૨ ફૂટનો માટીના થોડાક ઢગ કરી, નગોળને એવી રીતે વાવવી, જેથી કરીને નગોળના કેટલાક મૂળ જમીન ઉપર બહાર દેખાય, કેટલીક સર્પસૃષ્ટિને દૂર રાખે છે.

જો શક્ય હોય તો ગૌશાળા અથવા પાંજળાપોળ અથવા ગોચરની અથવા ત્રણેની આસપાસ બોર્ડર ઉપર લીલી વાડ કરવી, જેવી કે મહેંદી, કાચકા, થોર, ગલીરીસીડીયા, બોગનવેલીય વિ. આ વાડથી ૫ ફૂટ અંદર તરફ દર ૨^૧/૨ (અઢી) ફૂટ ઉપર સાગ વાવવા. સાગથી ૧૦' અંદર તરફ દર ૧૦' ફૂટે લીમડો, સુખડ, રક્તચંદન, સીસમ, બોરસલી ક્રમાનુસાર વાવવા. ત્યારબાદ, લીમડા-સુખડની લાઈનથી દર ૧૫' અંદર તરફ સરગવો, કેસુડો, મહુડા, ખેર, શમી, કદંબ, ઉદુમ્બર, પીલુ, એરંડા, આંબા, સીંગાપોરી ચેરી, સીતાફળ વિ. વાવવા. વિસ્તાર પ્રમાણે રીત, વનસ્પતિ અને વાવેતર નક્કી કરવા પડશે. સમય અનુસાર વૃક્ષોની છટાણી અને સાગની યોગ્ય સમયે કાપણી સારા ઉગાવા આવક માટે અને ખોરાક માટે આવશ્યક છે.

આ ઉપરાંત અષ્ટોત્તર શત-૧૦૮-વનસ્પતિના ૪ ક્યારાઓ કે વર્તુળાકાર વાવેતર (દરેકમાં ૨૭ વનસ્પતિ x ૪ = ૧૦૮) શક્ય હોય તો કરવું. આ વનસ્પતિના નામો તમો માંગશો કે જરૂર પડ્યે

સંપર્ક કરશો તો ઉપલબ્ધ કરાવીશું, કયા વૃક્ષો કેમ અને ક્યારે વાવવાં તે પણ જણાવી શકીશું.

ગોચરમાં ઘાસ માટેના વિસ્તારમાં જરૂર પ્રમાણે, જગ્યા પ્રમાણે ઉપરોક્ત વૃક્ષો વાવવાથી ઘાસનું ઉત્પાદન અને પ્રાણીઓની સ્વાસ્થ્યલક્ષી જરૂરીયાત પૂરી કરવી શક્ય બનશે. આ વનસ્પતિઓના ઉપયોગથી ગાયની તંદુરસ્તી સાથે સાથે, દૂધની ગુણવત્તામાં પણ અકલ્પનીય સુધારો થાય છે. અને દૂધના ઉપયોગ થકી સમાજ વધુ તંદુરસ્ત બને છે. આપણે સર્વેએ હવે ફેટ-ચરબી આધારીત દૂધના ભાવમાંથી મુક્ત બની સોમેટીક સેલ આધારીત, જે વધુ વૈજ્ઞાનિક અને ગુણવત્તા બતાવતું પરીમાણ છે તેને વધુ મહત્ત્વ આપી ભાવ નક્કી કરવા જોઈએ. ઉપરોક્ત વનસ્પતિમાંથી ઘાસ ઉપરાંત કઈ વનસ્પતિ ખાવી તે ગાય પોતાની જરૂરિયાત પ્રમાણે નક્કી કરી લેશે.

આવકના સાધન સાથે સાથે પર્યાવરણ સુધરશે તથા ગાયની તંદુરસ્તી સાથે ઉત્પાદકતા પણ વધશે. એગ્રોફોરેસ્ટ્રીથી વધારાની આવક થશે.

આપ આ સાથે જણાવેલ વનસ્પતિ/વૃક્ષ કે બીજા આપને ગમતા કે જરૂર લાગતા વૃક્ષો વાવી શકો.

ઉદુમ્બર	ગલીરીસીડીય	લીમડો	ધતુરો
ગળો	નસોત્તર	ડોડી	કરંજ
બોરસલી	વીકળો	અરડૂસી	નગોડ
અર્જુન	તુલસી	ડમરો	આકડો
સરગવો	ખેર	ખીજડો	એરંડા
કેસુડા	મહૂડા	આંબલી	બોગનવેલ
કુંવાર	પીલુ	ખજૂરી	સાગ
અરીઠા	કદંબ	ચંદન	રક્તચંદન
અશ્વગંધા	સર્પગંધા	મીંઢીઆવળ	શ્રીપર્ણી
ઈસબગુલ	ઉભી ભોય રીંગણી	શંખાવલી	સીસમ
ગુગળ	ચણોઠી	મેંદી	કાચકા
ડમરો	બીલી	વડ	પીપળો વિ. વિ.

જમીન

- * વિશ્વમાં કુલ ૧૫૦ કરોડ હેક્ટર જમીન છે.
૨૫ કરોડ હેક્ટર જમીનમાં સિંચાઈની સગવડ છે.
છેલ્લા થોડા વર્ષોમાં ૨૪ કરોડ હેક્ટર જમીન બગડી ચૂકી છે.
દર વર્ષે ૨ કરોડ ૭૦ લાખ હેક્ટર જમીન બગડી રહી છે.
- * ભારતમાં ૫,૯૨,૦૦૦ ચો.કી. જમીન બગડી/કથળી ગઈ છે.
- * ગુજરાતમાં ૫૦ લાખ હેક્ટર જમીનમાં ખારાશ આવી ગઈ છે અને ૮૧ લાખ હેક્ટર સુધી પહોંચી શકે છે.
- * ૧૮મી સદીની ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ પહેલાં વૈશ્વિક અર્થતંત્રમાં ભારત અને ચીનનો હિસ્સો ૨૫-૨૫% હતો. બંને દેશોની આવક બાકીના વિશ્વ જેટલી હતી.
- * ઔદ્યોગિક ક્રાંતિ બાદ તૈયાર માલને નામે (Finished Goods) કહેવાતા ધનિક દેશોએ ભારત જેવા વિકસતા દેશોને ખૂબજ મોંઘા ભાવે વેચતા અને ગરીબ દેશો પાસેથી કુદરતી સંપત્તિ પાણીના ભાવે ખરીદતા વિશ્વની ૮૦% આવક અમેરિકા અને યુરોપના ધનિક દેશોના હિસ્સામાં જવા લાગી. ભારત-ચીન જેવા વિકસતા દેશોમાં ૮૦% વસતી રહે છે.

ગાય

- * ગોધૂલી : શ્રેષ્ઠ મુહૂર્ત, શ્રેષ્ઠ ઘડી.
- * ગાયના દર્શનથી યાત્રા સફળ થઈ જાય છે.
- * ગાયની છાયા પણ ખૂબજ શુભ માનવામાં આવે છે.
- * દૂધ પીવડાવતી ગાયના દર્શન અત્યંત શુભ માનવામાં આવે છે.
- * ગાયના શરીરનો સ્પર્શ કરી આવતો વાયરો પણ પવિત્ર હોય છે.

ગાય

- છાણ, મૂત્ર, શિંગડા :- ખેતી, વેસ્ટ લેન્ડ, બંજર જમીન ફળદ્રુપ બનાવે.
- બળદ :- સાત્ત્વિક બળ, ૭ વાર ખેડ, ઉત્તમ ખેતી... ખાતરની જરૂર નથી.
- “અતિ ને ગતિ નથી”
- ઘી અમૃત સમાન છે.

છાણ

છાણમાં લક્ષ્મીનો વાસ છે.

છાણમાં : નાઈટ્રોજન, ફોસ્ફરસ, પોટાશ, તામ્ર, લોહ, યુરિક એસિડ, સોડિયમ, મેંગેનીઝ, કેલ્શીયમ, ઝીંક, લેક્ટોઝ, વીટામીન્સ, કેરોટીન, એન્જાઈમ્સ, બોરોન, સેલેનિયમ, સિલિકા, મેગ્નેશીયમ જેવા જમીન ઉપયોગી બધા જ તત્ત્વો હોય છે.

* અગ્નિહોત્રમાં અનિવાર્ય * સૂક્ષ્મ જીવાણુઓથી ભરપુર

* રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારે * ઉચ્ચ ગુણવત્તાસભર પાક

બાયોકમ્પોસ્ટ શ્રેષ્ઠ સેન્દ્રિય ખાતર (અ) સૂક્ષ્મજીવાણુ થકી (બ) અળસિયા થકી બનાવી શકાય છે. સૂક્ષ્મજીવાણુ થકી શ્રેષ્ઠતમ, ઝડપી અને વધુ કાર્યક્ષમ કમ્પોસ્ટ બનાવી શકાય. આના ઉપયોગથી અળસિયા કુદરતી રીતે આવે છે/વધે છે.

છાણમાં જમીન ઉપયોગી બધા જ તત્ત્વો હોય છે.

	નાઈટ્રોજન	ફોસ્ફરસ	પોટાશ
ગાય	૦.૩ - ૦.૪	૦.૧ - ૦.૨	૦.૧ - ૦.૩
ઘોડાની લાદ	૦.૪ - ૦.૫	૦.૩ - ૦.૪	૦.૩ - ૦.૪
ઘેટાં/બકરાંની લીંડી	૦.૫ - ૦.૭	૦.૪ - ૦.૬	૦.૩ - ૧.૦
ગૌમૂત્ર	૦.૯ - ૧.૨	નજીવું	૦.૫ - ૧.૦
ઘોડામૂત્ર	૧.૨ - ૧.૫	નજીવું	૧.૮ - ૨.૦
મિત્ર ખાતર (સૂકું)	૦.૭ - ૨.૫	૦.૯ - ૩.૦	૧.૦ - ૩.૦
ગાયની ગભાણનો કચરો	૦.૪ - ૧.૫	૦.૩ - ૦.૯	૦.૬ - ૧.૯

* પૌષ્ટિક અનાજની આધારશીલા... છાણ * જીવાત અને રોગમાં ઘટાડો

* પશુ થકી થતાં નુકસાનમાં ઘટાડો * શ્રેષ્ઠતમ ખેતીનો સરળ માર્ગ

* જમીનમાં જીવાંશ - HUMUS- રક્ષણ અને સંવર્ધન કરે.

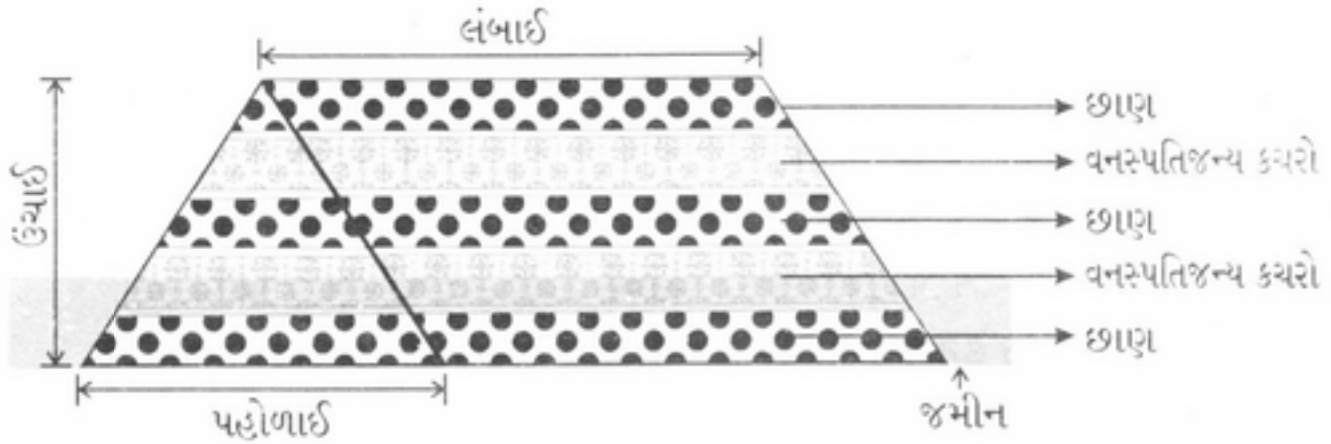

સેન્દ્રિય ખાતર

સેન્દ્રિય ખાતર કેવી રીતે બનાવાય

છાણ, સેન્દ્રિય કચરો, વનસ્પતિજન્ય કચરો (ફળ, પાન, ફૂલ, ફુણી ડાળીઓ વિ.)

- * ઢગલો જમીન ઉપર કરવો. (છાયામાં કે ખુલ્લામાં)
- * ઢગલો : ૧.૫ ફૂટ ઊંચો, ૩ ફૂટ પહોળો અથવા
૩ ફૂટ ઊંચો, ૬ ફૂટ પહોળો (લંબાઈ સગવડ પ્રમાણે)
- * ફક્ત છાણનો અથવા વનસ્પતિજન્ય કચરો, સેન્દ્રિય કચરો ભેગો કરી શકાય.
- * દર ૪ થી ૫ દિવસે - પલટાવો, પાણીનો છંટકાવ કરો, ઋતુ પ્રમાણે

- * ખાસ સૂક્ષ્મ જીવાણુઓ વાપરવા (દા.ત. કેઈઝન માર્કોબ્સ)
- * ઢગલો પલટાવતા રહેવું. (૫-૧૦-૧૫ દિવસે)
- * ભેજનું પ્રમાણ શરૂઆત ૩૦-૪૦% કે વધુ.
- * તૈયાર ખાતરમાં ૨૦% ની આસપાસ ભેજ રાખવો.
- * ખાતરને છાયામાં / કંતાન ઢાંકી / વનસ્પતિ આવરણથી જાળવી શકાય.
- * પ્રતિ હેક્ટર ૪ થી ૧૦ ટન, પાક-જમીન પ્રમાણે વાપરવું.
- * મોટાપાયે યાંત્રિક મદદથી સેન્દ્રિય ખાતર બનાવી શકાય, જેમાં ઢગલો દર ૨૪-૪૮ કલાકે મશીનથી પલટાવી શકાય. શહેરી, ગ્રામ્ય કચરામાંથી સેન્દ્રિય ખાતર બનાવી શકાય.

સેન્દ્રિય ખાતર :

- * જમીન, પાકનો ખોરાક.
- * ઉપયોગી જીવાણુઓની વૃદ્ધિ.
- * હ્યુમસ સ્વરૂપે પોષક તત્ત્વો મળે.
- * ફળદ્રુપતા વધારે, જમીન સુધારે
- * ઉત્પાદન / ગુણવત્તા સુધારે
- * ભેજગ્રહણ શક્તિ વધે

- * પર્યાવરણ સુધારે
- * જીવ-જંતુ, દુર્ગંધ ઘટાડે, રોગ ઘટાડે
- * વનસ્પતિ કચરો, પશુ-પક્ષીનાં છાણ/અધારનો ઉપયોગ
- * વનસ્પતિને સંપૂર્ણ વિકસીત બનાવે.
- * બારે માસ બનાવી શકાય.
- * સ્વરોજગાર આપે
- * ગેસ/વીજળી ઉત્પન્ન કરી શકાય.

ખેતરમાં પાયાના ખાતર / ખેડતી વખતે / આંતરે આપી શકાય.

કુંડા : ૨૦૦-૩૦૦ ગ્રામ., લોન : ૧૦'x૧૦' ચોરસમાં ૫-૭ કિલો દર છ માસે

બાયોકમ્પોસ્ટ - સેન્દ્રિય ખાતર (સુક્ષ્મજીવાણું આધારિત)

પી.એચ.	: ૬.૫ - ૭.૫	કેલ્શીયમ	: ૨૦ - ૩૦ પી.પી.એમ.
જૈવિક કાર્બન	: ૯ - ૧૮	મેગ્નેશિયમ	: ૭૦ - ૧૦૦ પી.પી.એમ.
નાઈટ્રોજન	: ૧.૫ - ૨.૫	ઝીંક	: ૫-૧૦ પી.પી.એમ.
ફોસ્ફરસ	: ૦.૪ - ૧.૫	લોહ	: ૧૦૦-૧૫૦ પી.પી.એમ.
પોટાશ	: ૦.૫ - ૧.૫	કોપર	: ૧ - ૧૦ પી.પી.એમ.

બીજા કેટલાક સુક્ષ્મ તત્ત્વો તથા સુક્ષ્મ જીવાણુંઓ

ગૌમૂત્ર

- * ગંગા નદીના જળ જેટલું પવિત્ર
- * સેન્દ્રિય ખાતર માટે અનિવાર્ય
- * રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારે
- * રોગો-અસાધ્ય રોગોમાં ઉપયોગી
- * શક્તિવર્ધક
- * રીપેલન્ટ (દૂર રાખવાની ક્ષમતા)
- * રોગનાશક
- * વનસ્પતિજન્ય, કીટનાશક, જંતુનાશક
- * છોડ વર્ધક
- * ગોકળ ગાય નિયંત્રક
- * પંચગવ્યનું ઘટક
- * જળ, જમીનનું સંરક્ષક
- * સજીવ ખેતી પ્રોત્સાહક - અનિવાર્ય

અમ્લતા પી.એચ... ૭.૪

તાંબુ, સોનું, લોહ, કેલ્શીયમ, ફોસ્ફરસ, પોટાશ, કાર્બોલીક એસિડ, સલ્ફર, હોર્મોન્સ, એન્જાઈમ્સ, એમીનો એસિડ, સાઈટોકોઈનીન, યુરીયા, વિટામીન્સ, હીપ્યુરીક એસિડ વિગેરે વિગેરે.

પ્રતિવર્ષ ૧૫૦૦ લીટર ગૌમૂત્ર અને ૪ ટન ગોબર પ્રતિ ગાય

શીંગડાનું ખાતર

કુદરતી રીતે મૃત્યુ પામેલ ગાયના શીંગડાને ખોતરીને પોલું કરો

૭૦% છાણ + ૨૦% વડ નીચેની માટી + ૫% ગોળ + ૨% કકોળનો લોટ
+ ૨% અનાજનો લોટ + મહુડા/કેસુડાના ૧-૧ ફૂલ + ૧ ગ્રામ કેઈઝન માઈક્રોબ્સ

શીંગડા ખુલ્લા ભાગને છાણ/માટી પેપરથી બંધ કરવું.

શીંગડાને ખેતરમાં વૃક્ષ નીચે ૩-૪ ફૂટ ઊંડે ઊભું દાટી દેવું,
જમીન ઉપર પાણી છાંટી ભેજ જાળવવો.

સુદ ૧૧ થી સુદ ૧૫ વચ્ચે ઉપરોક્ત કાર્ય કરો.

૨ થી ૩ માસ પછી સુદ ૧૧ થી સુદ ૧૫ વચ્ચે બહાર કાઢી શીંગડામાં ભરેલા
મિશ્રણનો ભૂકો કરી, ૩૦ થી ૫૦ ગ્રામ પાણી સાથે મીશ્ર કરી એક હેક્ટર ખેતરમાં છાંટો
અથવા કમ્પોસ્ટમાં ભેગું કરી આપો.

સમૃદ્ધ ખેતી માટે અનિવાર્ય પ્રયોગ
તિથિમાં ન માનતા/સમજતા તારીખ પ્રમાણે કરી શકે.

સરળ સેન્દ્રિય ખેતીની કેડીએ...

૨૧મી સદીના પ્રથમ ૨૫ વર્ષ દરમિયાન આપણું ભારત દુનિયાનો શ્રેષ્ઠતમ દેશ બનવાની બધીજ શક્યતાઓ ધરાવે છે, આ સ્થિતિએ પહોંચવા માટે મુખ્યત્વે ફાળો ખેતીવાડી અને ખેતી આધારિત ઉદ્યોગોનો હશે. બાયોટેકનોલોજી, બાયોડાયવર્સિટી અને બુદ્ધિબળથી બેસ્ટ ઓફ ભારત શક્ય છે. ગુજરાતમાં છેલ્લા ૧૦ વર્ષોથી પ્રગતિરથના પૈડાં; ખેતી અને ઉદ્યોગ સરખી ઝડપે ફરી રહ્યાં છે. દેશની પ્રગતિ માટે આ શ્રેષ્ઠ દૃષ્ટાંત અને માર્ગદર્શનરૂપ છે. આજે ગુજરાતનો ખેડૂત દેશમાં સૌથી વધુ ઝડપે સમૃદ્ધ બની રહ્યો છે અને ગુજરાત શ્રેષ્ઠ રાજ્ય બની શક્યું છે. 'કૃષિ મહોત્સવ, રાષ્ટ્રીય મહોત્સવ બનવા તરફ આગળ વધી રહ્યો છે.' દુનિયાં ઈઝરાયેલને બદલે ગુજરાતની ખેતી વર્ષ દરમિયાન સતત જોવા આવે એવો સમય લાવવો જ રહ્યો, મૂલ્યવર્ધિતાને અનિવાર્ય અંગ બનાવવું જ રહ્યું.

પ્રાપ્ય જમીનમાં પ્રાચીન જ્ઞાન અને અર્વાચીન વિજ્ઞાનના સમન્વયથી ખેતીવાડીમાં આપણે શ્રેષ્ઠતમ બની શકીએ. ઓછા ખર્ચે ખેડૂત વધુ સમૃદ્ધ બની શકે. ખેડૂતની સરળતા માટે મારા અનુભવો સહજતાથી અત્રે જણાવું છું.

ખેતીવાડીમાં આપણો ૩૩% જેટલો વિસ્તાર સિંચાઈ નીચે છે. મોટાભાગની ખેતી આકાશી છે. આ સંજોગોમાં વરસાદનો વર્તારો ખૂબજ અગત્યનો છે. અહીંયા વેધશાળા વિજ્ઞાન અને પ્રાચીન જ્ઞાનનો સમન્વય કરી ઘણું કરી શકાય. પોતાના વિસ્તારમાં થોડા વર્ષોના અનુભવે ઘણું પ્રાપ્ત થઈ શકે. વરસાદ કેવો હશે તે માટે પ્રાચીન જ્ઞાનમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે.

(૧) વનસ્પતિ - ફૂલો અને વરસાદ	
વનસ્પતિ	વરસાદ
આંબો	સારો (ડીસે.-મે)
ભીલામો	ઓછો (જુલાઈ - ડીસે.)
પીલુડી	સમયસર (આખું વર્ષ)
અર્જુન	સારો (માર્ચ - એપ્રિલ)
લીમડો	વધુ વરસાદ (ડીસે. - માર્ચ)
કોઠા	પવન - આંધી (માર્ચ - જુલાઈ)
નેતર	દુકાળ (ઓગષ્ટ)
ઈન્દ્રજવ	અનિયમિત વરસાદ (જાન્યુ. - જુન)

એકવાર મુખ્યત્વે ઉપલબ્ધ પાણીનો ખ્યાલ આવી જાય એટલે આપણે જમીનને વધુ ફળદ્રુપ બનાવવા અથવા નવસાધ્ય કરવા અને જાળવવા ધ્યાન આપવું જોઈએ. આપણા ૭૧% ખેડૂતો માટે સરળ ઉપાય છે

(૨)

જમીનની ફળદ્રુપતા અને જળવહી

લીમડો આંબલી મહુવા	ખેતીવાડીની ઉત્પાદકતા ૨૦% સુધી વધારે. જમીનની જળવહી - જમીનમાં સુક્ષ્મ જીવાણું વધારી 'જીવીત' કરે - રોગ ઘટાડે - દર ૧૦ એકરે ૧૦ લીમડા, ૧ આંબલી, ૧ મહુડો. શક્ય હોય તો દક્ષિણ-પશ્ચિમ દિશામાં.
આકડો	મૂળજન્ય રોગોને કાબુમાં રાખે - ક્ષારતા ઘટાડે - ઉંદરના ઉપદ્રવ ઘટાડે - પોટાશ આપે - ભેજગ્રહણ શક્તિ સુધારે.
ગ્લીરીસીડીયા	જીવતું જાગતું ખાતરનું કારખાનું, N, P, K (0.9, 2.4, 2.9%) - પવનથી રક્ષણ - વાયરસ સામે પ્રતિકારશક્તિ વધારે - ડાંગર માટે ઉત્તમ.
મલ્ચીંગ (આવરણ)	ફળદ્રુપતા, સુક્ષ્મ જીવાણું તથા ભેજગ્રહણ શક્તિ વધારે, નિંદામણ ઘટાડે, રોગ ઘટાડે, લીલો પડવાશ ૧ થી ૧.૫ ફૂટ ઉંચાઈ થાય તે પહેલાં કાપી ઉપયોગમાં લેવો. બાયોકમ્પોસ્ટનો ઉપયોગ.
ગૌમૂત્ર	નાઈટ્રોજન તથા બીજા ઉપયોગી તત્ત્વો, રોગ પ્રતિકારકશક્તિ વધારે, રોગ ઘટાડે, ફળફળાદિ/પાક માટે ઉત્તમ, ખેડતી વખતે પ્રતિ એકર ૨૦ લીટર (સીધો જ) અને ત્યારબાદ ૨% પ્રમાણે પાણીમાં મિશ્ર કરી ઉપયોગ કરવો. ન મળે તો બીજા પ્રાણીજ મૂત્ર/મનુષ્ય મૂત્ર ઓછા લાભ સાથે વાપરી શકાય.

જમીનને જ્યારે રોપણી પહેલાં ખેડવામાં આવે છે ત્યારે પ્રતિ એકર ૨૦ લીટર ગૌમૂત્ર અને ૧ લીટર કાચુ દિવેલ ટીપે ટીપે આપી દેવું. ખેડતી વખતે જ હુળ/ટ્રેક્ટર સાથે કાણાંવાળા ડબ્બામાં દોરી પરોવી આપી શકાય. મહેનત અને ખર્ચ બંને બચશે. પ્રથમ વખત ગૌમૂત્ર પાણીમાં ભેગું કર્યા વગર; સીધે સીધું જ આપવાનું છે. આ ઉપરાંત એકર દીઠ ૩ થી ૫ ટન બાયોકમ્પોસ્ટ આપવું જરૂરી છે. સાથે સાથે દિવેલી ખોળ કે લીમડા વિ. અખાદ ખોળ પ્રતિ એકર ૧૦૦-૩૦૦ કિલો જમીન અને પાકને ધ્યાનમાં લઈ આપી શકાય. જમીન ખેડ્યા બાદ ૧૫ થી વધુ દિવસ તપવી જોઈએ. ઉપરોક્ત કરવાથી રોગનું; ખાસ કરીને ફૂગથી થતા રોગને વધુ ઘટાડવા કે કાબુમાં લેવા ટ્રાઈકોડર્મા વિરડી વિ. વાપરી શકાય.

હંમેશા યાદ રાખવું કે સુક્ષ્મ જીવાણુંઓથી થતાં રોગને કાબુમાં લેવા; સુક્ષ્મ જીવાણુંઓને મારવા કરતાં તેને કાબુમાં રાખવાના પ્રયત્નો કરવા વધુ લાભકારક છે. સુક્ષ્મ જીવાણુંઓ-માઈકોબ્સ

- જમીનને જીવીત રાખે છે અને ૯૮-૯૯% ઉપયોગી હોય છે; માંડ ૧-૨% રોગ કરનારા હોય છે. આ ૨% સુધીનાને કાબુમાં રાખીએ તો ખર્ચ ઘટવા સાથે સાથે ઉત્પાદકતા વધતી રહે છે. એક અભ્યાસ પ્રમાણે પ્રથમ હરિયાણી કાંતિ પહેલાં ૧ મુઠ્ઠી ખેત જમીનમાં આખી દુનિયાની માનવ વસ્તી જેટલાં સુક્ષ્મ જીવાણુઓ હતાં; હવે આપણે બહારથી નાંખવા પડે છે. જ્યારે જ્યારે પિયત કરો કે છંટકાવ કરો ત્યારે ૨-૩% પ્રમાણે ગૌમૂત્ર ખેતમાં આપવું. સત્ત્વ, તત્ત્વ આપે અને રોગને કાબુમાં રાખે છે. એક ગાય વર્ષ દરમિયાન ૧૫૦૦ લીટર ગૌમૂત્ર અને ૪ ટન છાણ આપે છે.

ટેબલમાં બતાવ્યા પ્રમાણે મુખ્યત્વે ત્રણ વૃક્ષો લીમડો, આંબલી, મહુડા અનિવાર્ય છે. આપણા દેશમાં મહદ્અંશે દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશામાંથી પવન આવતો હોય; આ વૃક્ષોના પાન, ફૂલ વિગેરે સીધા જ ખેતરમાં પડશે; અધધ લાભકારક સાબિત થશે; જેમ કે, લીમડો ૨૪૦ પ્રકારની જીવાતને કાબુમાં રાખે છે. લીમડાના ફૂલમાં સલ્ફર ખૂબ જ હોય છે. નાઈટ્રોજન ફર્ટીલાઈઝરની ક્ષમતા વધારે છે. તેની ઉપર ગળો (ગળવેલ-અમૃતા) ચઢાવવાથી; આવનાર વર્ષો માટે ઉપયોગી ઔષધિય વનસ્પતિ પ્રાપ્ત થાય છે. આવક સાથે સાથે રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારશે. આજ લીમડાની બંને તરફ; ઘટા અને થડની વચ્ચે સુખડનું વૃક્ષ વાવી દેવું. ભવિષ્યના કપરા સંજોગોમાં અને ભાવિ પેઢીને આર્થિક રીતે વધુ સુરક્ષિત બનાવવામાં આ સુખડ અગત્યનો ભાગ ભજવશે. ખૂબ જ કિંમતી સાબિત થશે. મૂલ્યવર્ધિતા ઘણી વધશે. એક સુખડના વૃક્ષની કિંમત એક કીલો સોના બરાબર છે.

આંબલીના નાના નાના પાનમાં ઓર્ગેનિક એસિડ હોવાથી જમીનની અમ્લતા જળવાઈ રહે છે. આ અમ્લતા જળવાઈ રહેવાથી સુક્ષ્મ જીવાણુ ઘણાં જ વધે છે. નાના પાન જલ્દી બાયોકમ્પોસ્ટ થઈ જતા હોવાથી અળસિયા માટે ઘણા ઉપયોગી સાબિત થાય છે. આ ઉપરાંત આંબલીના બીને શેકી ઉપરનું પડ કાઢી રોજ જમ્યા બાદ ૧ થી ૨ બીનો મુખવાસ તરીકે ઉપયોગ કરવાથી હૃદય કે બીજે લોહી જામવાની શક્યતા ઘટાડે છે. લોહી યોગ્ય પ્રમાણમાં પાતળું રહે તેવી શક્યતા વધી જાય છે. તમાકુ કે ગુટકા કરતાં બિલકુલ નિર્દોષ મુખવાસ છે; ઉપયોગી છે. પૈસાની બચત સાથે સ્વાસ્થ્ય સુધરશે અને વધારાની આવક થશે.

મહુડાને જૈન ધર્મમાં કલ્પવૃક્ષનું સ્થાન અપાયું છે. કદાચ જમીનને સેન્દ્રિય રીતે સૌથી વધુ ઉપયોગી હોવાથી કહ્યું હશે. આ મહુડાના ફૂલ ઉપર લાખો, કરોડોની સંખ્યામાં યીસ્ટ હોય છે. જે અર્ધવિકસિત છોડ ગણાવી શકાય. આ યીસ્ટ દર ૧૮ થી ૨૪ મિનિટમાં ૧ થી ૨ ના હિસાબે વૃદ્ધિ પામે છે. તેમાં સુક્ષ્મ તત્ત્વો, વિટામીન્સ, હોર્મોન્સ વિ. તથા નાઈટ્રોજન, ફોસ્ફરસ, પોટાશ વિ. હોવાથી જમીનની ફળદ્રુપામાં ખૂબજ વધારો થાય છે. આ ઉપરાંત મૂળજન્ય રોગો

ઘટાડે છે. જ્યાં જ્યાં વપરાય ત્યાં ઉત્પન્ન થતું અનાજ, ફળ, ફૂલ વિ.માં સત્ત્વ, તત્ત્વ તો વધે જ છે; સાથે સાથે સુગંધનું પ્રમાણ પણ વધે છે.

આકડો : રેતીમાં, સુકી જમીનમાં, પડતર જમીનમાં વધુ થાય છે. જ્યારે જ્યારે આપણે કે મજૂર ખેતરે જાય ત્યારે વારાફરતી દરેક ચાસમાં રોજ રોજ ૫ થી ૭ પાન, ફૂલ ખેતરમાં નાંખતા રહેવું; હનુમાનજીના મંદિરેથી ભેગા કરીને પણ વાપરી શકાય, ખેતરની ભેજગ્રહણ શક્તિ વધશે, જે કાર્ય જીપ્સમ કરે છે તે કાર્ય એટલે કે ક્ષાર ઘટાડશે. તેની અંગૂઠા જેટલી જાડી અને ૬''-૮'' લાંબી ડાળીને અર્ધી કાચી પાકી; મકાઈની જેમ શેકી ઉંદરના માર્ગમાં કે દર પાસે રાખવાથી ઉંદરડા ભાગી જશે. સમયાનુસાર ડાળી બદલતા રહેવું. આજ પાન પોટાશ પણ આપે છે. આંકડાની તાજી ડાળીથી હલાવી, બનાવેલ દૂધનો માવો ખાવાથી મેલેરીયા થવાની અને થયો હોય તો મટવાની શક્યતા ઘણી જ વધી જાય છે. ખૂબ જ નિર્દોષ ઉપાય છે.

ગ્લીરીસીડીયાના વૃક્ષને જીવતું જાગતું ખાતરનું કારખાનું કહી શકાય. નાઈટ્રોજન, ફોસ્ફરસ, પોટાશનું પ્રમાણ ૦.૯ : ૨.૪ : ૨.૯% ના પ્રમાણમાં હોય છે. પ્રતિ એકર દીઠ ૧૦-૧૨ વૃક્ષો દક્ષિણ-પશ્ચિમ દિશામાં શેઠા ઉપર વાવી દેવાં; રસ્તા ઉપર પણ વાવી શકાય. ખેડતાં પહેલાં ૪'-૬' ઊંચા થડ છોડી કાપવા; પાન તથા પાતળી ડાળીનું ખેતરમાં મલ્ચીંગ કરવું, મોટી ડાળીઓ બળતણમાં વાપરવી અને ૪'-૫' ઊંચાઈવાળા વૃક્ષો પવનગતિરોધક તરીકે ઉપયોગી સાબિત થશે. આ વૃક્ષના પાન વાયરસ રોગ, ખાસ કરીને ડાંગરમાં આવતો વાયરસ રોગ અટકાવે છે. ડાંગરને વધુ સુગંધિત બનાવે છે. બીજા ફળફળાદિ, શાકભાજીમાં પણ આ ઉપયોગી થઈ શકે. મલ્ચીંગ-આવરણ હંમેશા ઉપયોગી છે. સુક્ષ્મ તત્ત્વો, સુક્ષ્મ જીવાણુઓ, અણસિયાં અને ભેજને સંગ્રહી રાખે છે, વધારે છે. આમ આ સામાન્ય વૃક્ષો, ઓછા ખર્ચે અને મહેનતે ઘણું આપી શકે છે. ઉત્પાદકતા વધારી ખર્ચ ઘટાડે છે, પર્યાવરણ સુધારે છે.

- * મૂળજન્ય પાક વઢ ૮ થી વઢ ૧૩ વચ્ચે વાવવા.
- * જમીનની ઉપરના પાક સુઢ ૨ થી સુઢ ૯ વચ્ચે વાવવા.
- * કાપણી, છટણી, અનાજ ભેગું કરવું..... કૃષ્ણ પક્ષમાં કરવું.
- * જંતુનાશક / રોગશામક અથવા પ્રતિકારક છંટકાવ : વઢ ૧૧ થી વઢ ૧૩ વચ્ચે કરવો.

卐

(3)

પાકવર્ધક / ઉત્પાદકતા

સફેદ રાખ	સુક્ષ્મ તત્ત્વો પૂરા પાડે - બાયોકોન્ટ્રોલમાં ઉપયોગી.
દિવેલ/દિવેલા	ઉત્પાદકતા/ગુણવત્તા સુધારે - ફળફળાદિ, શાકભાજી, ફૂલ, પાક વિ. માટે અનિવાર્ય - ટકાઉપણું વધારે.
અંકોલનું તેલ	ઉગાવો વધારે અને ઝડપી બનાવે
મિત્ર વૃક્ષો/વનસ્પતિ	આંબા - સીતાફળ ચીકુ - લીંબુ કેળ - ચણા/ગલગોટા
છટણી (પ્રુનિંગ)	સૂર્ય પ્રકાશનો ઉપયોગ, ઉત્પાદકતા/ગુણવત્તા સુધારે ડાળીઓ - આંબા/આમળા મૂળ - લીંબુ, આમળા, સંતરા, મોસંબી વિગેરે પાન - રીંગણા, સાગ કળી - ગલગોટા ફૂલ - દાડમ

સામાન્ય રીતે દરેક બાબતમાં ઝડપ અને વધારો હવે અગત્યનો છે. ખેતીવાડીમાં પણ તે અગત્યનો છે. આ ટેબલમાં બતાવેલ સરળ અને અનુભવેલા ઉપાયો અનિવાર્ય છે.

સફેદ રાખ પ્રતિ એકર પાંચ કિલો પ્રતિ પાક દીઠ વાપરવી જોઈએ. ખાતર સાથે ભેળવીને કે સીધે સીધો છંટકાવ ખેતરમાં કરી શકાય. સુક્ષ્મ તત્ત્વો પૂરા પાડે છે; ખાસ કરીને મેગ્નેશીયમ, મેંગેનીઝ, લોહ વિ. ઉપરાંત કેટલાક રોગના સુક્ષ્મ જીવાણુઓને કાબુમાં રાખે છે.

એકર દીઠ એક કિલો કાચુ દિવેલ ટીપે ટીપે આપવું અથવા ૭ થી ૧૦ કિલો દિવેલાને ખાંડી ખેતરમાં ખાતર સાથે આપવા. શાકભાજી, ફળફળાદિ, ખાસ કરીને રીંગણા અને કેરીમાં ખૂબજ સરસ પરિણામ આપે છે. ગુણવત્તા સુધારે છે; બાંધ દેખાવ આકર્ષક બનાવે છે.

અંકોલાના તેલ માટે એમ કહેવાય છે કે પટ આપેલો ગોટલો હાથની હથેળીમાં ઉગી

નીકળે.... મતલબ, ઉગાવો ઝડપી બનાવે છે અને બી સ્ફૂરણની ક્રિયા ઝડપી બનાવી મૃત્યુ દર ઘટાડે છે. પ્રતિ ૧ કિલો બી ને ૧૦૦ ગ્રામ તેલનો પટ; ઘઉં અથવા જવના લોટ સાથે મિશ્ર કરી આપી શકાય.

મિત્રો આપણને હંમેશા મદદરૂપ બને છે. ન ગમતા અને શત્રુ આપણી કાર્યશક્તિને ઘટાડે છે. એવું જ કંઈક વનસ્પતિમાં છે. મિત્ર વૃક્ષો સાથે હોય તો ઉગાવો અને ઉત્પાદકતા વધે છે.

છટણી-મુનીંગ ઉત્પાદકતાને નિયમિત કરવા અને વધારવામાં જરૂરી છે. ‘અડ્યો તો મર્યો; છૂટો પડ્યો તો ફળ્યો’ - એ કહેવત યથાર્થ કરે છે. છટણી કરવાથી સૂર્યપ્રકાશનો યોગ્ય ઉપયોગ; રોગમાં ઘટાડો અને ઉત્પાદકતા વધે છે; દા.ત. આંબાવાડીમાં ડાળીઓ, લીંબુમાં મૂળની છટણી (થડ અને ઘટાની વચ્ચે) ૬” થી ૧૦” ઊંડો ખાડો એકજ તરફ મુખ્ય પાક ઉતારી લીધા પછી કરવો. કેટલાક મૂળ તૂટશે; ફરીથી ઉત્પાદકતા વધશે. દર વખતે દિશા બદલતા રહેવું અને ખોદેલા ખાડામાં જ ખોરાક-પાણી આપવા. રીંગણના છોડ પર કુંપણ ન ગણતાં જ્યારે પ્રથમ વખત ૬ પાન થાય ત્યારે ફક્ત એક જ વખત સૌથી નીચેના બે પાન અડધા કાપી નાંખવા; સાગમાં કુંપણ સિવાય ચાર પાન રાખી બાકીના અર્ધા કાપતા જ રહેવું. રીંગણાનું ઉત્પાદન ૨૦% વધશે અને સાગમાં ઉંચાઈ ખૂબ જ ઝડપથી વધશે, ૧૮ માસમાં ૧૨ થી ૧૭ ફૂટની ઉંચાઈ પ્રાપ્ત કરવી શક્ય છે. ગલગોટાના છોડ ઉપર પ્રથમ ૨-૩ કળીઓ તોડવાથી ફુલોની સંખ્યા વધે છે અને દાડમનાં સમય પહેલાં આવતાં ફૂલ તોડવાથી દાડમ સારા આવે છે.

**એસિડીટી (બળતરા)માં રાહત માટે
સવારે સંતરાનો રસ પીવો અને બે કલાક બાદ
ભાજ અને ગાજરનો રસ ભેગો કરી પીવો.**

(૪)

સક્ષમ સિંચાઈ / પાણીનો ઉપયોગ

પાણીનો ઘડો	ટ્રીપ પદ્ધતિ જેવું ઉપયોગી - ટપક પદ્ધતિની પ્રેરણા આપે, પ્રોત્સાહન આપે.
કોટોન/અડુસો	સુશોભિત છોડ - જમીનમાં ભેજનું પ્રમાણ બતાવે (છોડ/મૂળને 'ભેજ'ની જરૂર છે, 'પાણી'ની નહીં)
દાભડો	પાણી/સિંચાઈની જરૂરિયાત ઘટાડે - બાયોકન્ટ્રોલ - ફળફળાદિ/શાકભાજીની ગુણવત્તા જાળવે / સુધારે.

ભારતમાં જ્યાં પાણી ઉપલબ્ધ છે ત્યાં ખેડૂત અતિશય પાણી વાપરે છે અને નથી ત્યાં પાણી વગર સુકાય છે. શ્રેષ્ઠ ઉપાય જરૂર પ્રમાણે જ પાણીનો ઉપયોગ. હંમેશા યાદ રાખવું કે મૂળને ભેજની જરૂર છે, પાણીની નહીં. અને મૂળને પણ ભેજની સાથે સાથે હવા મળે તે જરૂરી છે. પાણીનો શ્રેષ્ઠતમ ઉપયોગ ટ્રીપથી થઈ શકે. પરંતુ તે ન હોય ત્યાં સુધી બીજા ઉપાયો કરવા. ખેતરમાં ૪ થી ૫ કોટોન-પીળી કે લીલી કિનારીવાળા લાલ પાનના શોભાના છોડ/અડુસો વાવવાં જ્યારે આ પાન નબળા કે મુરઝાઈ પડે ત્યારે જ પાણી આપવું. ખેતરમાં પાણી એક એક ચાસ છોડી આપવું. મોટા વૃક્ષો માટે ટ્રીપ ન હોય તો થડ અને ઘટા વચ્ચે બે-ત્રણ તરફ માટીના માટલા ખાડા કરી દાટવા અને તેના થકી પાણી આપવું; અથવા એકજ તરફ થડ-ઘટાની વચ્ચે સાધારણ ખાડો કરી આપવું. અને જો ચાસમાં પાણી આપતા હોય તો દાભડાની ઉપર થઈ જવા દેવું; પાણીની ક્ષમતા ૩૦% સુધી વધશે; મતલબ જમીનની પ્રત, સીઝન અને પાક પ્રમાણે ૧૦૦ લીટર પાણીને બદલે ૭૦ લીટર પાણી અથવા ૧૦ દિવસના આંતરે આપવાને બદલે ૧૩ દિવસે આપી શકાશે.

આપણે ઉપલબ્ધ પાણીમાંથી ૭૭% ખેતીવાડીમાં અને ૨૨% ઈન્ડસ્ટ્રીઝમાં અને ફક્ત ૫% પાણી ઘરવપરાશ માટે વાપરીએ છીએ.

ઉત્પાદકતા વધારવા પાણીનો સક્ષમ ઉપયોગ અનિવાર્ય છે. જેટલું પાણી ખેતીવાડીમાં બચશે એટલું ખેતીવાડીનું; ઉદ્યોગનું ઉત્પાદન વધશે; પીવાનું વધુ પાણી ઉપલબ્ધ થશે.

(૫)

પાક સંરક્ષક

દેડકો	માંસાહારી - પોતાના વજન કરતાં ત્રણ ગણી જીવાત ખાય, તેમાંથી ૭૦% જીવાત ખેતીવાડીમાં નુકશાનકારક - ચામડી, મળ/મૂત્ર, ફૂગ અવરોધક - છોડ માટે સલામત.
લાલ કીડી	ફૂગ અને કેટલીક જીવતાને કાબુમાં રાખે - કુદરતી રીતે મૃત્યુ પામેલી લાલકીડી/મંકોડા ભેગા કરી, શેકી, પાવડર કરી, રાખ સાથે ભેળવી તેને વનસ્પતિ ઉપર છાંટવામાં આવે તો જીવતી કીડીઓ કામચલાઉ દૂર રહે છે.
ગલગોટા	ફૂલ જીવાતને કાબુમાં રાખે, પાન ફૂગપ્રતિકારક શક્તિ અને મૂળ - કૃમિ પ્રતિરોધક, પ્રતિકારકશક્તિ વધારે, તુલસીના છોડ સાથે વધારે અસરકારક (પ્રતિ એકર ૧૦૦-૧૫૦ બંનેના છોડ; આખું વર્ષ, ફૂલ નિયમિત તોડતા રહેવું.)
કુંવાર	ઉધઈ પ્રતિરોધક, જંતુદ્ધન.
લસણ	ફૂગજન્ય રોગ ઘટાડે, ખાસ કરી ઉપરનું પાતળું છોતરું વધુ ઉપયોગી. એન્ટીફીડન્ટ.
વાવડીંગ	વાવડીંગનો ધૂમાડો ખૂબજ અસરકારક જંતુદ્ધન/જંતુને દૂર ભગાડનાર છે; આંબાવાડી, કેળાવાડી, કપાસ, શાકભાજી વિગેરે માટે. કલોરોફીલ પણ વધારે. સાથે નગોળ તથા લીમડાના પાન, શમીનું લાકડું પણ છાણા સાથે વાપરી શકાય.
કુંવારની ભઠ્ઠીની રાખ	શાકભાજીમાં ઈયળને કાબુમાં રાખે છે. પ્રતિ એકર ૪-૭ કીલો વાપરવી.
દાભડો	આંબાવાડી કે બીજા વૃક્ષોની ડાળી ઉપર બાંધતા તેની ઉપર થઈ જતી કેટલીક જીવાતની ગર્ભાશય સુકાય છે.
રસી	ખાસ કરીને ડાંગર અને કેટલેક અંશે ભીંડા, રીંગણા, કેળ, ટામેટા, પપૈયા વિગેરેમાં ઉપયોગ કરી શકાય. વાયરસની શંકા ધરાવતા ૬-૮ છોડ મૂળ/માટી સાથે આખા ઉખાડવા, પાણીમાં પૂરેપૂરા બોળી ૧ થી ૧.૫ કલાક ઉકાળવા, રાતભર રહેવા દઈ બીજે દિવસે કપડાથી ૨૦૦ લીટર પાણીમાં ગાળી, બાકીના ખેતરમાં છાંટવું, સાથે ૫ લીટર ગૌમૂત્ર ઉમેરવું. ડાંગરને વાયરસ રોગથી બચાવશે. પોતાના ખેતરના છોડ પોતાના જ ખેતરમાં વાપરવાં.
મેથી/રાઈ	પ્રતિ એકર ૧ થી ૨ કીલો મેથી/રાઈનો પાઉડર રેતી કે માટી સાથે મિશ્ર કરી છાંટવાથી ઘણી જીવાતો સામે રક્ષણ મળે છે. કપાસ, શાકભાજી, ફળફળાદિ, ડાંગર, શેરડી ઈત્યાદિમાં ઉપયોગી.

પાકસંરક્ષક :- ખેતીવાડીનું એક અનિવાર્ય કાર્ય છે; રોજંદી ક્રિયા છે; ભારતમાં ખેતીવાડીમાં ૬૦% નુકસાન રોગના સુક્ષ્મ જીવાણુઓ, ફૂગથી અને ૪૦% નુકસાન

જંતુઓથી થાય છે. કેટલાક સરળ અને અસરકારક ઉપાયો બતાવ્યા છે; કેટલાક આપણે માટે અનિવાર્ય છે, દા.ત. :

દેડકો : પોતાના વજન કરતાં ૩ ગણી જીવાત ખાય છે; જેમાંથી ૭૦% છોડને નુકસાન કરતી જીવાત હોય છે. આ ઉપરાંત દેડકાના મળ-મૂત્ર ફૂગ અવરોધક છે. દેડકા સંપૂર્ણ રીતે માંસાહારી હોવાથી; છોડને કોઈ જ નુકસાન પહોંચાડતા નથી. આ દેડકાઓ ભારતવાસીઓને 'ટાંટિયા બેંચ' પ્રવૃત્તિઓથી દૂર રહેવાની પણ પ્રેરણા આપે છે.

ગલગોટા : ગલગોટાના ફૂલ ઉપર નુકસાન કરતી જીવાત બેસી ઈંડા મૂકે છે, કારણકે તેને ફૂલનો રંગ અને ગંધ બંને ગમે છે. ફૂલ નિયમિત તોડતા રહી યોગ્ય નિકાલ કરવો; જેવા કે ભગવાનને ચઢાવવા કે વેચવા કે મૂલ્યવર્ધિત ઉત્પાદનો વધારવા વાપરતા રહેવાથી, અસરકારક બાયોકન્ટ્રોલ થાય છે. ગલગોટાના મૂળ કૃમિથી થતા નુકસાનને ઘટાડે છે તથા પાનનું આવરણ કરવાથી ફૂગ ઘટે છે.

કુંવારપાઠા : કુંવારપાઠાનો રસ ઉધઈ પ્રતિરોધક છે, જંતુધ્ન છે. લસણના ઉપરનું પાતળું છોતરું ફૂગનાશક છે અને લસણ એન્ટીફીડન્ટ એટલે કે રોગ, જીવાતને દૂર પણ રાખે છે. આ ગ્રુપમાં વાવડીંગ, નગોળ, કેસુડાના ફૂલ, કુંભારના ભઠ્ઠાની રાખ, દાભડો અને બાજરીનો લોટ અસરકારક અને અજમાવવા લાયક ઉપાય છે. આ ઉપરાંત બાવળના પાનનો ૨% ઉકાળો ડાંગરના પાકને મોટાભાગની જીવાતથી અને રોગથી બચાવે છે. કોઈપણ પ્રાણી સામાન્ય રીતે પોતાની વિષ્ટા ખાતા નથી; આ સંજોગોમાં કોઈ પ્રાણી વાવેલા છોડને/પાકને નુકસાન કરતું હોય તો તેની વિષ્ટા ભેગી કરી; ૨% (૨૦૦ લીટર પ્રાણીમાં ૪ કિલો વિષ્ટા) વિષ્ટાનું દ્રાવણ બનાવી છોડ ઉપર છાંટવું. નુકસાનકારક પ્રાણી મહદ્અંશે નુકસાન કરતું બંધ થશે અને વનસ્પતિને ખાતર પણ મળશે; પોષક તત્ત્વો મળશે. સમયાંતરે આ કરતા રહેવું. કુંવાર સાથે કેસુડાના ફૂલ વાપરવાથી અસરકારકતા ઘણી વધે છે.

યુવાની ટકાવવા માટે કોબીનો રસ, પાણી અને ગાજરનો રસ સરખા પ્રમાણમાં લઈ પીવો. શ્રેષ્ઠ ટોનિક છે.

(૬)

પરિપક્વતા - એકસરખા પક્વવા માટે

એલચી	કેળા, કેરી વિ. પક્વવામાં મદદરૂપ - પક્વવાની ક્રિયા ઝડપી બનાવે.
કાંદા	કેરી પક્વવાની ક્રિયા ઝડપી બનાવે.

પરિપક્વતા એટલે કે એક સરખા પક્વવા કે ઝડપથી પક્વવા કેટલાક નુકસાન કરતાં રસાયણો વપરાય છે; જે નુકશાન સાથે સાથે સ્વાદ અને સત્ત્વ; તત્ત્વ પણ ઘટાડે છે. આ સંજોગોમાં એલચીનો ઉપયોગ અજમાવવા જેવો છે. દા.ત. કેળની લૂમમાં; ડાળી ઉપર થોડું ખોતરી, બે-ત્રણ જગ્યાએ એલચી તોડી, દાબી દેવી. આ લૂમને રૂમમાં મૂકી રાખવી કે બંધ પીપમાં મૂકવી. કેળા જલ્દી પાકશે. કેરીના ઢગલામાં પાથરેલ કેરીમાં વચ્ચે વચ્ચે એલચી ખોલી મૂકી શકાય. આજ રીતે કાંદા પણ કેરી પક્વવાની ક્રિયા ઝડપી બનાવે છે.

શક્ય હોય ત્યાં સુધી જંતુદ્ધન દવાઓ અમાસના ૪-૫ દિવસ પહેલાં છાંટવી. આમ કરવાથી છંટકાવની સંખ્યામાં નોંધનીય ઘટાડો થશે.

આ ઉપરાંત મૂળજન્ય પાકો (બટાટા, કાંદા, મગફળી, લસણ, અશ્વગંધા, શતાવરી વિ.) વદ પક્ષની આઠમ થી તેરસ વચ્ચે તથા આકાશ તરફ/જમીનથી ઉપરના પાકો (ઘઉં, જુવાર, ડાંગર, કપાસ, શાકભાજી, ફૂલ, તરબૂચ વિ.) સુદ પક્ષની બીજ થી નોમ વચ્ચે વાવવાથી ઉગાવો/ઉત્પાદન બંને વધવાની શક્યતા રહે છે. ચણા, ચિત્રા નક્ષત્રમાં વાવવાથી ઉત્પાદન ઘણું વધે છે. આમ વાવણી સમય ખૂબજ અગત્યનો છે.

લીમડો, આંબલી, મહુડા સાથે સાથે અર્જુન, આંબળા, બીલી, ગળો, કુંવાર, બ્રાહ્મી, સુખડ, ખેતર અને ગામની આસપાસ જરૂર ઉછેરવા. બોરસલી, અર્જુન, સરગવો, કેસુડા, અરીઠા, ખેર, પીલુ ખીજડો, અંકોલ, નગોડ, રક્તચંદન, શ્રીપર્ણિ, સાગ, સીસમ વિ. પણ વાવી શકાય.

સૌથી વધુ અગત્યતા છે પ્રામાણિક, પ્રચંડ પુરુષાર્થની, જેથી કરી સારા કાર્યો થકી પૂણ્ય મળે, પ્રારબ્ધ આપોઆપ દોડતું આવશે. ખેતરની નિયમિત મુલાકાત; સુક્ષ્મ અવલોકન અને ત્વરિત યોગ્ય કાર્યવાહી અનિવાર્ય છે. ઘેરબેઠાં રીમોટ કંટ્રોલથી ખેતી ન થાય... પ્રાચીન પરંપરાગત જ્ઞાન સાથે અર્વાચીન વિજ્ઞાનને એવી રીતે ભેળવો, જેવી રીતે દૂધમાં સાકર ભળે છે... ભારતની આ પરંપરા છે, પારસીઓને યાદ કરીએ.

જ્યાં સુધી વૃક્ષો શ્વાસ લેતા રહેશે ત્યાં સુધી આપણા શ્વાસ ચાલશે.

વધુ માહિતી માટે અને આપેલ માહિતીને વધુ સમજવા તથા ખેતવાડીમાં ઉત્પાદન ગુણવત્તા સુધારવા માટે લેખકનો સંપર્ક કરી શકો છો.

કેળ વિશે વિશેષ....

ભારતમાં કેટલાક ભાગોમાં ધાર્મિક તહેવારો વિગેરેની ઉજવણીમાં કેળનું મહત્વ 'અગ્નિ' જેટલું જ છે.

- * કેળ એ ઝાડ નથી પરંતુ વિશ્વનો સૌથી મોટો છોડ છે. - Herb.
- * ચીનમાં કેળ 200 BC થી ઉગાડવામાં આવે છે.
- * બૌદ્ધ અને પાલીના લખાણ મુજબ ભારતમાં કેળનું વર્ણન છઠ્ઠી સદીમાં છે.
- * છઠ્ઠા સૈકા બાદ કેળ આફ્રિકા પહોંચી - પોર્ટુગીઝ આ છોડ પોતાની સાથે વેસ્ટ ઈન્ડિઝ અને મધ્ય અમેરિકા લઈ ગયા.
- * Banana શબ્દ; અરેબિક શબ્દ Banan એટલે કે આંગળી ઉપરથી આવ્યો.
- * લેટીનમાં Musa Paradisiaca કહે છે; Paradisiaca એટલે સ્વર્ગ; સ્વર્ગના ભાગમાં આ છોડ હંમેશા ખીલેલા રહે.
- * છોડના દરેક ભાગ - અંગો ઉપયોગી છે. સાત્ત્વિક ખોરાક, દવા, દોરી, પતરાણા, પડીયા, રેસા, ખાતર વિ. થાય છે. પાણી ફૂગ અવરોધક તરીકે વપરાય છે. પર્યાવરણનું શ્રેષ્ઠ મિત્ર છે.
- * એક છોડમાંથી ઘણાં નાનાં છોડ ઉત્પન્ન થાય છે; એટલે કે ફળદ્રુપતાનું પ્રતિક છે.
- * સંપૂર્ણતા દર્શાવવા અને પ્રાપ્ત કરવા; દરેક શુભ પ્રસંગે કેળના છોડને પાન, ફૂલ, ફળસાથે રાખવામાં આવે છે.
- * પ્રાચીન સાહિત્યમાં; સ્ત્રીની સુંદરતાના શૃંગારયુક્ત વર્ણન સાથે કેળને સાંકળેલ છે. તામિળના વંશપરંપરાગત લોકગીતમાં લખે છે, "આંબાના વૃક્ષ ઉપર ચઢીને કેરી તોડી શકો; નાળિયેર ઉપર ચઢીને નાળિયેર તોડી શકો; પરંતુ કેળ ઉપર ચઢવાની કોશિશ કરો તો લપસી જ પડો અને પડો."
- * શ્રી રામ વનવાસ બાદ અયોધ્યા પાછા ફરતાં ભરદ્વાજ જંગલમાં ઋષિઓના આગ્રહથી રોકાયા; રામ; ભરતની પ્રતિજ્ઞાથી ચિંતિત હતા. (૧૪ વર્ષના વનવાસ પછી રામે અયોધ્યા પરત આવવું; ન આવે તો ભરત પોતે અગ્નિમાં ફૂટી પડશે.) શ્રી રામે હનુમાનને ભરત પાસે મોકલી પોતે અયોધ્યા પહોંચી રહ્યા છે નો સંદેશો મોકલ્યો. શ્રી

હનુમાન પરત આવ્યા અને જાણ્યું કે શ્રી રામ જમવા માટે તેમની રાહ જોઈ રહ્યા છે; જાણી હનુમાન રોમાંચિત થઈ ઊઠ્યા. શ્રી રામે કેળનું પાન મંગાવ્યું અને પાનની એક તરફ ભાત, રસમ, સંભાર, પચામસ વિ. ખોરાક હતો જે મનુષ્યને વધુ ગમે અને બીજી તરફ ફળો, શાકભાજી વિ. હતાં જે વાંદરાનો પ્રિય ખોરાક છે. બંને એકજ પાન ઉપર સાથે જમ્યાં.

* આજે પણ આ કેળને ગરીબોનું 'સફરજન' ગણવામાં આવે છે; કેળ સ્વર્ગનો છોડ છે....

આપણને સૌને ગમતો....

સંસ્કૃત

આપણી દિવ્ય - દેવભાષા સંસ્કૃત છે. સંસ્કૃતિ સંસ્કૃત થકી જળવાશે.

- * ૧૪મી વિશ્વ પરિષદ જાપાનની ક્વોટા મહાવિદ્યાલયમાં ભરાઈ હતી.
- * સંસ્કૃત ભાષા - સર્વ ભાષાની જનની છે, તેમાં છુપાયેલા/લખાયેલાં કેટલાંક વૈજ્ઞાનિક સત્યો બહાર લાવવા જરૂરી છે. આ પરિષદમાં વેદ, શાસ્ત્ર પુરાણ, અગમ-તંત્ર, વ્યાકરણ, યોગ, આયુર્વેદ, સાહિત્ય, મહાભારત વિ. વિષયો ચર્ચાયા હતા.
- * સંસ્કૃત થકી જ સંસ્કૃતિ સચવાશે.
- * સરકાર ઉર્દૂ, હિન્દી માટે બજેટમાં જેમ ફાળવણી કરે છે તેમ સંસ્કૃત માટે પણ કરવી રહી.

રાશી

કન્યા, મકર, વૃષભ

કર્ક, વૃશ્ચિક, મીન

મિથુન, તુલા, કુંભ

મેષ, ધનુ, સિંહ

પ્રભાવિત તત્ત્વ

પૃથ્વી

પાણી

હવા

અગ્નિ

પ્રભાવિત રોપનો ભાગ

મૂળ - કંદમૂળ

પાન

ફૂલ

ફળ / બીજ

સંસ્કૃતિ - વનસ્પતિ

ભારતીય સંસ્કૃતિ સાથે વનસ્પતિ સહજ રીતે સંકળાયેલ છે. વિશ્વના લગભગ બધા જ ધર્મોએ વનસ્પતિનું મહત્ત્વ સ્વીકારેલ છે... આપણા શાસ્ત્ર પ્રમાણે શિવ પર્યાવરણના શ્રેષ્ઠ નિષ્ણાંત છે. રુદ્ર સંહિતામાં શિવની વનસ્પતિનું વિવરણ....

<u>વનસ્પતિ</u>	<u>ફળ પ્રાપ્તિ</u>
ધરો	દિર્ઘાયુષ્ય
દર્ભ	મુક્તિ
ધંતુરાનું ફૂલ	પુત્ર પ્રાપ્તિ
અગથિયાનું ભૂલ	યશ પ્રાપ્તિ
તુલસી	મોક્ષ
રાઈ/જાસુદ	શત્રુનાશ
જૂઈનું ફૂલ	વાહનપ્રાપ્તિ
માલતીપુષ્પ	ઉત્તમ સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ
બિલ્વપત્ર	સર્વકામ સિદ્ધિ

તીર્થંકરવન

જૈન ધર્મ હંમેશા પ્રકૃતિની સાથે જ રહ્યો છે. તીર્થંકરના કેવલજ્ઞાનના વૃક્ષો સીમાચિહ્ન છે.

<u>તીર્થંકર</u>	<u>કેવલ જ્ઞાન વૃક્ષ</u>	<u>તીર્થંકર</u>	<u>કેવલ જ્ઞાન વૃક્ષ</u>
ઋષભદેવ	વડ	વિમલનાથ	જાંબુ
અજીતનાથ	સપ્તપર્ણી	અનંતનાથ સ્વામી	પીપળો
સંભવનાથ	રાયણ	ધર્મનાથ	કોઠી
અભિનંદન સ્વામી	પ્રિયાલ	શાંતિનાથ	નંદી
સુમતિનાથ	પ્રિયંગુ	કુંથુનાથ	તિલક
પદ્મપ્રભુ	છત્રાલ	અરનાથ	આંબો
સુપાશ્વનાથ	શિરીષ	મલ્લીનાથ	અશોક
ચંદ્રપ્રભુ	નાગચંપો	મુનિસુવ્રત	ચંપક
સુવિધિનાથ	મલ્લીવૃક્ષ	નમિનાથ	બકુલ
શીતલનાથ	પલ્ક	નેમિનાથ	વેતસ
શ્રેયાંશનાથ	તિંદુક	પાર્શ્વનાથ	ધાવડી
વાસુપૂજ્ય	પાંડલ	મહાવીર સ્વામી	સાલવૃક્ષ

નક્ષત્રવન

મનુષ્યનું ભવિષ્ય અને સલામતી પણ વનસ્પતિ સાથે સંકળાયેલ છે....
ગ્રહ, રાશિ તથા નક્ષત્ર વૃક્ષોમાં સહજ છે.

નક્ષત્ર	કેવલ જ્ઞાન વૃક્ષ	નક્ષત્ર	કેવલ જ્ઞાન વૃક્ષ
અશ્વિની	ઝેર કોચલા	સ્વાતિ	સાદડ
ભરણી	આંબલી	વિશાખા	વીંકળો
કૃતિક	ઉદુંબર	અનુરાધા	નાગકેસર
રોહિણી	જાંબુ	જ્યેષ્ઠા	શીમળો
મૃગશિર્ષ	ખેર	મૂળ	ગરમાળો
આદ્રા	ચંદન	પૂર્વાષાઢા	નેતર
પુનર્વસુ	વાંસ	ઉત્તરાષાઢા	ફણસ
પુષ્ય	પીપળો	શ્રવણ	આંકડો
આશ્લેષા	નાગચંપો	ધનિષ્ઠા	સમી
મઘા	વડ	શતતારા	કદંબ
પૂ. ફાલ્ગુની	પલાશ	પૂર્વાભાદ્રપદ	આંબો
ઉ. ફાલ્ગુની	પલ્લક	ઉત્તરાભાદ્રપદ	લીમડો
હસ્ત	પીળી જુઈ	રેવતી	મહુડો
ચિત્રા	બીલી		

નવ ગ્રહની વનસ્પતિ

ગ્રહ	વનસ્પતિ	
સૂર્ય	સફેદ આંકડો	(મદાર)
ચંદ્ર	ખાખરો	(પલાશ)
મંગળ	ખેર	(ખદીર)
બુધ	અઘેડો	(અપામાર્ગ)
ગુરુ	પીપળો	(અશ્વત્થ)
શુક્ર	ઉમ્બરો	(ઉદુંબર)
શનિ	ખીજડો	(શમી)
રાહુ	ઘોખડ	(દુર્વા)
કેતુ	દાભડો	(કુશ)

રાશીવન

રાશિ	વનસ્પતિ	
મેષ	રક્તચંદન	લાલ ચંદન
વૃષભ	સપ્તપર્ણી	સાતવણ
મિથુન	પનસ	ફણસ
કર્ક	પલાશ	ખાખરો
સિંહ	પાટલા	પાકલ
કન્યા	આમ્ર	આંબો
તુલા	બકુલ	બોરસલી
વૃશ્ચિક	ખદીર	ખેર
ધનુ	અશ્વાથ	પીપળો
મકર	શિંશિપ	શીશમ
કુંભ	શમી	ખીજડો
મીન	વટ	વડ

યોગિનીવન (ફૂલ વૃક્ષો)

ગુંદા	પીપળો	વડ
કરંજ	કદમ	ઉમ્બરો (ઉદુમ્બર)
લીમડો	બીલી	સુમાકદાણા

પાપમાંથી મુક્તિ આપી... પુણ્ય તરફ દોરતા વૃક્ષો

પીપળો	આંબલી	આંબળા
લીમડો	કોઠી	આંબો
વડ	બીલી	

ચાલો, મનગમતા વૃક્ષો વાવી આપણા બાળકો અને ભાવિ પેઢીને
સલામત અને સમૃદ્ધ બનાવીએ...

- * ભારતમાં ઉપલબ્ધ કુદરતી ગેસ અને માંગ વચ્ચે મોટી ખાઈ છે...*
- * ભારતમાં ઉપલબ્ધ યુરિયા, ફોસ્ફેટ અને માંગ વચ્ચે પણ મોટી ખાઈ છે...*
- * પોટાશ સંપૂર્ણ આયાત કરવામાં આવે છે...*

આ બધી આયાત ભારતને પોષાય એમ જ નથી.
 સેન્દ્રિય ખેતી થકી તેમાં મહદ્અંશે ઘટાડો થઈ શકે, બંધ પણ થઈ શકે.
 દેશદાઝ અને દેશભાવનાનું પ્રતિબિંબ એટલે
 ‘સેન્દ્રિય ખેતીની રાહે.....’
 ‘ગૌસંવર્ધન અને સેન્દ્રિય ખેતી, સમૃદ્ધિનો સફળ માર્ગ....’
 ‘સેન્દ્રિય ખાતર અને ગેસ ઉત્પાદન દેશના સમૃદ્ધ ભાવિ માટે
 અનિવાર્ય.....’

ઊઠો, જગો
અને
દયેય પ્રાપ્તિ સુધી જંપો નહીં...

- સ્વામી વિવેકાનંદ

卐

શ્રેષ્ઠ

શું ??

દૂધ, દહીં, ઘી,
 અનાજ
 કઠોળ
 પાણી
 ઔષધ
 મુખવાસ
 ફૂલ
 ફળ
 લાકડા
 મસાલા
 વઘાર
 દેશ

શાનું ??

ગાય
 ચોખા
 મગ
 નાળિયેર
 મધ
 લવીંગ
 ગુલાબ
 કેરી
 ચંદન
 તજ
 રાઈ
 ભારતને બનાવીશું ?.. ચોકકસ.

**ટામેટા અને કાંદાનો રસ સરખા પ્રમાણમાં લેગો કરી
 યોગ્ય માત્રામાં લેવાથી માથાનો દુઃખાવો મટે છે.
 જરૂર પ્રમાણે લેવો.**

**સારી ઊંઘ માટે સાંજે સફરજન અથવા કલીંગરના
 સફેદ ભાગનો રસ બનાવી પીવો.**

ફળફળાદિ વાંદરાની જેમ ખાવા.

卐

PRAYER OF THE FOREST

Man !

I am warmth of your home in the
Cold winter night and the protective
Shade when summer's sun is strong
I am the frame work of the roof to your
House and the top of your table
The bed in which you sleep and the
Timber which you fashion your boats,
I am the handle to your home and the
Door to your hut,
I am the wood of your cradle and the
Boards of your coffin
I am the bread of kindness and the
Flower of beauty; hear my prayer

'DESTROY ME NOT !'

COCONUT WATER

- Pure form
- Lauric Acid - Antibacterial / Viral / Fungal
- Auto immune systems.
- Efficassy of medicines
- Electrolite
- Blood plasma substitue in emergency
- Absorbed by body
- Kills thin warms
- Improves HDL Good for Heart
Controls LDL
- Herpis, Osteoporosis, Diabetes.
- Giardia Lamblia
 - activates pancreas
 - digestion
 - stones
 - yeast born diseases
 - intestinal disorder.

Evety day one Coconut with Lemon & Ginger
Keeps Healthy